

บันทึกการประชุม
คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ
ครั้งที่ ๒๒
วันศุกร์ที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๗
ณ ห้องประชุมงบประมาณ ชั้น ๓ อาคารรัฐสภา ๓

กรรมการผู้มาประชุม คือ

๑. ศาสตราจารย์บวรศักดิ์ อุวรรณโณ	ประธานกรรมการ
๒. ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์กระแชะ ชนะวงศ์	รองประธานกรรมการ คนที่หนึ่ง
๓. นายมานิจ สุขสมจิตร	รองประธานกรรมการ คนที่สอง
๔. ศาสตราจารย์สุจิต บุญบงการ	รองประธานกรรมการ คนที่สาม
๕. รองศาสตราจารย์นริวรรณ จินตกานนท์	รองประธานกรรมการ คนที่สี่
๖. นายปรีชา วัชรภักย์	รองประธานกรรมการ คนที่ห้า
๗. นายแพทย์ชูชัย ศุภวงศ์	รองประธานกรรมการ คนที่หก
๘. ศาสตราจารย์พิเศษประสพสุข บุญเดช	ประธานที่ปรึกษากรรมการ
๙. นายจรูญ อินทจาร	รองประธานที่ปรึกษากรรมการ
๑๐. พลเอก เลิศรัตน์ รัตนวานิช	ที่ปรึกษากรรมการและโฆษกกรรมการ
๑๑. นายคำคุณ สิริธิตมาน	โฆษกกรรมการ
๑๒. พลโท นาวัน ดำริกาญจน์	โฆษกกรรมการ
๑๓. นายปกรณ์ ปรียากร	โฆษกกรรมการ
๑๔. รองศาสตราจารย์วุฒิสาร ตันไชย	โฆษกกรรมการ
๑๕. นางสาวสุภัทรา นาคะผิว	โฆษกกรรมการ
๑๖. นายกฤต ไกรจิตติ	กรรมการ
๑๗. ศาสตราจารย์จรัส สุวรรณมาลา	กรรมการ
๑๘. นายจุมพล สุขมัน	กรรมการ
๑๙. นายเชษฐา โทณะวนิก	กรรมการ
๒๐. นายเชิดชัย วงศ์เสรี	กรรมการ
๒๑. นางถวิลวดี บุรีกุล	กรรมการ
๒๒. นางทิวา ณ นคร	กรรมการ
๒๓. พลโท นคร สุขประเสริฐ	กรรมการ
๒๔. ศาสตราจารย์บรรเจ็ด สิงคะเนติ	กรรมการ

๒๕. นายบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	กรรมการ
๒๖. นายประชา เตรีตัน	กรรมการ
๒๗. นายไพบูลย์ นิติตะวัน	กรรมการ
๒๘. พลเอก ยอดยุทธ บุญญาธิการ	กรรมการ
๒๙. นายวิชัย ทิตตภักดิ์	กรรมการ
๓๐. ผู้ช่วยศาสตราจารย์วุฒิศักดิ์ ลากเจริญทรัพย์	กรรมการ
๓๑. นางสาวสมสุข บุญญะบัญชา	กรรมการ
๓๒. ศาสตราจารย์พิเศษเอนก เหล่าธรรมทัศน์	กรรมการ
๓๓. นายดิศทัต โทตระกิตย์	เลขานุการกรรมการ
๓๔. นางกาญจนารัตน์ ลีวีโรจน์	เลขานุการกรรมการ

กรรมการผู้ไม่มาประชุม คือ

๑. ศาสตราจารย์นครินทร์ เมฆไตรรัตน์	(ลาการประชุม)
๒. นายมีชัย วีระไวทยะ	(ลาการประชุม)

ผู้ช่วยเลขานุการกรรมการ คือ

ว่าที่เรือดรี ยุทธนา สำเภาเงิน	ผู้บังคับบัญชากลุ่มงานคณะกรรมการการปกครอง
สำนักกรรมการ ๒ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร |
|--------------------------------|---|

ผู้ซึ่งคณะกรรมการเชิญมาให้ความเห็นและข้อเสนอแนะ คือ

แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.)

๑. นายวีระกานต์ มุสิกพงศ์	อดีตประธานแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้าน
เผด็จการแห่งชาติ (นปช.) (ในฐานะส่วนตัว)
๒. นายอาคม สุวรรณนพ	
๓. นายนิรันดร์ แก่นยะกุล	
๔. นายปกาสิต ไตรยสุนันท์	

ผู้เข้าร่วมประชุม คือ

สภาปฏิรูปแห่งชาติ

๑. นายกอบศักดิ์ ภูตระกูล	สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ
๒. นายประสาร มฤคพิทักษ์	สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ
๓. นายบุญเลิศ คชายุทธเดช	สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ

คณะอนุกรรมการพิจารณากรอบการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญ คณะที่ ๙

๑. นายสุวัฒน์ วิริยะพงษ์สุกิจ
๒. นายวสันต์ ภัยหลีกถี้
๓. รองศาสตราจารย์พันธุ์ทิพย์ สายสุนทร
๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม
๕. นายสรรพสิทธิ์ คุ่มพ์ประพันธ์
๖. นางวณิ ปิ่นประทีป
๗. รองศาสตราจารย์กอบกุล รายนาค
๘. รองศาสตราจารย์เรณู เวชรัชต์พิมล
๙. นางสาวอัจฉรา ฉายากุล
๑๐. นายศุภมล ศรีสุขวัฒนา
๑๑. นายเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
๑๒. นางสาววีณา พลพิชน์

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

นายปณตกร จงธีร์โชติ

นักกฎหมายกฤษฎีกาปฏิบัติการ

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

สำนักกฎหมาย

๑. นางสาวกิรณา กิตติอนุกุล
๒. นางสาววิลาสินี ปิตินานนท์

นิติกรชำนาญการ

นิติกรชำนาญการ

สำนักวิชาการ

๑. นายโชคสุข กรกิตติชัย
๒. นายอานันท์ เกียรติสารพิภพ
๓. นายแดนชัย ไชวิเศษ

วิทยากรชำนาญการพิเศษ

นิติกรชำนาญการพิเศษ

วิทยากรชำนาญการ

สำนักการประชุม

นายพุดิพันธ์ อภิไชยวาทย์

นิติกรปฏิบัติการ

ผู้ติดตามกรรมการ

๑. นายธนบดี ภาคพิชัย

ผู้ติดตาม ศาสตราจารย์บวรศักดิ์ อุวรรณโณ

๒. นายชานนท์ บุญรัชกุล	ผู้ติดตาม นางกาญจนารัตน์ ลีวิโรจน์
๓. นางสาวอรอุมา วรแสน	ผู้ติดตาม นายประชา เตรรัตน์
๔. นางสาวศศิธร พัดขุนทด	ผู้ติดตาม รองศาสตราจารย์นริวรรณ จินตกานนท์
๕. นางสาวธีรดา ศุภะพงษ์	ผู้ติดตาม นายบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์
๖. นางสาวอัจฉรา ชินนิยมพาณิชย์	ผู้ติดตาม นายบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์
๗. นายธนกร วังฐาน	ผู้ติดตาม นางสาวสุภัทรา นาคะผิว
๘. นางสาวบุษยา คุณากรสวัสดิ์	ผู้ติดตาม นางสาวสุภัทรา นาคะผิว
๙. นายชานนท์ แก่นสวาท	ผู้ติดตาม นายปรีชา วัชรภักย์
๑๐. นายสิทธิพงษ์ ธนาศุภวัฒน์	ผู้ติดตาม นายปรีชา วัชรภักย์
๑๑. นายสตีร ธนานิธิโชติ	ผู้ติดตาม นางถวิลวดี บุรีกุล

เริ่มประชุมเวลา ๐๙.๓๐ นาฬิกา

เมื่อกรรมาธิการมาครบองค์ประชุมแล้ว ประธานกรรมาธิการได้กล่าวเปิดประชุมและดำเนินการประชุมตามระเบียบวาระการประชุม สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

ระเบียบวาระที่ ๑ เรื่องที่ประธานแจ้งต่อที่ประชุม

ด้วยสภาพปฏิรูปแห่งชาติจะมีพิธีส่งมอบรายงานสรุปความเห็นหรือข้อเสนอแนะในการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญของสภาพปฏิรูปแห่งชาติต่อคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๓๑ วรรคสาม ในวันที่ เวลา ๑๓.๐๐ นาฬิกา ณ ห้องประชุมคณะกรรมการ ๒๑๓ - ๒๑๔ ชั้น ๒ อาคารรัฐสภา ๒ ดังนั้น จึงขอเชิญกรรมาธิการทุกท่านเข้าร่วมพิธีส่งมอบรายงานครั้งนี้โดยพร้อมเพรียงกัน

ที่ประชุมรับทราบ

ระเบียบวาระที่ ๒ รับรองบันทึกการประชุม

ที่ประชุมมีมติรับรองบันทึกการประชุม ครั้งที่ ๒๑ วันพฤหัสบดีที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๗ โดยขอแก้ไขดังนี้

หน้า ๑๒ บรรทัดที่ ๑๕

ความเดิม “- ในบททั่วไปของรัฐธรรมนูญที่ผ่านมา มีหลักสิทธิมนุษยชน (civil rights) แต่เป็นของประชาชน”

แก้ไขเป็น “- ในบททั่วไปของรัฐธรรมนูญที่ผ่านมา มีหลักสิทธิมนุษยชน (human rights) แต่เป็นของประชาชน”

หน้า ๑๔ บรรทัดที่ ๒๒ ถึง ๒๓

ความเดิม “เนื่องจากสิทธิพลเมืองไม่ควรตั้งอยู่บนเงื่อนไขของพฤติกรรม ที่ถูกตีความพฤติกรรมในอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งไม่ควรมีเงื่อนไขใดๆ”

แก้ไขเป็น “เนื่องจากสิทธิพลเมืองไม่ควรตั้งอยู่บนเงื่อนไขของพฤติกรรม หากมีปัญหาทางพฤติกรรมก็จัดการด้วยกฎหมายอื่น”

หน้า ๑๖ บรรทัดที่ ๒๒

ความเดิม “บทบัญญัติในเรื่องปันจักสีลัต ไว้ในรัฐธรรมนูญ ดังนั้น รัฐธรรมนูญไทยถึงเวลาที่ต้องบัญญัติค่านิยมของคน”

แก้ไขเป็น “บทบัญญัติในเรื่องปันจักสีลัต (Pencak Silat) ไว้ในรัฐธรรมนูญ ดังนั้น รัฐธรรมนูญไทยถึงเวลาที่ต้องบัญญัติค่านิยมของคน”

หน้า ๓๕ บรรทัดที่ ๖ ถึง ๗

ความเดิม “การออกแบบกฎหมายพรรคการเมืองควบลู่ไปด้วย ว่าต้องการพรรคการเมืองในแบบส่งเสริมเรื่องอุดมการณ์ หรือพรรคการเมืองที่ส่งเสริมเฉพาะเรื่องสมาชิก”

แก้ไขเป็น “การออกแบบกฎหมายพรรคการเมืองควบลู่ไปด้วย เช่น หากต้องการพรรคการเมืองที่เน้นอุดมการณ์บางเรื่องอย่างชัดเจนหรือพรรคการเมืองที่เน้นตัวแทนภาค ก็ต้องไม่เน้นความสำคัญกับเรื่องการมีสมาชิกพรรคครบทุกภาค”

หน้า ๓๗ บรรทัดที่ ๙ ถึง ๑๑

ความเดิม “ปฏิรูปแห่งชาติมาร่วมกันทำงานนั้นดีอยู่แล้ว แต่ไม่สามารถรับข้อเสนอบางอย่างได้ เช่น การให้อำนาจคณะกรรมการการเลือกตั้งให้สามารถเข้าตรวจค้น จับได้โดยไม่มีหมายศาล เป็นต้น ควรใช้กระบวนการในลักษณะไม่เป็นทางการ (informal) ดังนั้น ในการทำรายงานเสนอประธานสภาปฏิรูปแห่งชาตินั้นให้”

แก้ไขเป็น “ปฏิรูปแห่งชาติมาร่วมกันทำงานนั้นดีอยู่แล้ว ควรใช้กระบวนการในลักษณะไม่เป็นทางการ (informal) อาจจะต้องประสานกับคณะกรรมการวิสามัญติดตามและให้ข้อเสนอแนะการยกร่างรัฐธรรมนูญ โดยมี นายไพโรจน์ พรหมสาส์น เป็นประธานกรรมาธิการ ดังนั้น ในการทำรายงานเสนอประธานสภาปฏิรูปแห่งชาตินั้นให้”

ระเบียบวาระที่ ๓ เรื่องพิจารณา

๓.๑ พิจารณารับฟังความคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการยกร่างรัฐธรรมนูญในประเด็น “จะยกร่างรัฐธรรมนูญเพื่อให้สังคมไทยมีอนาคตที่ดีเพื่อส่งมอบให้แก่ลูกหลานได้อย่างไร”

คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญได้รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการยกร่างรัฐธรรมนูญภายใต้หัวข้อ “จะยกร่างรัฐธรรมนูญเพื่อให้สังคมไทยมีอนาคตที่ดีเพื่อส่งมอบให้แก่ลูกหลานได้

อย่างไร” โดยเป็นความคิดเห็นส่วนตัวจาก นายวีระกานต์ มุสิกพงศ์ อดีตประธานแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

- ปัญหาหลักของประเทศไทยที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขในปัจจุบันมี ๓ ประการ คือ ๑. ปัญหาไม่มีรัฐธรรมนูญ ๒. ปัญหาที่มีรัฐธรรมนูญที่มีเนื้อหาสาระไม่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย ๓. ประชาชนภายใต้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นบางส่วนยังขาดความรับผิดชอบในการปฏิบัติตามกฎหมาย โดยตามโครงสร้างรัฐธรรมนูญ ในภาค ๑ พระมหากษัตริย์และประชาชน เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก แต่ขณะนี้ได้มีการเสนอให้มีการเลือกนายกรัฐมนตรีโดยตรงซึ่งจะมีผลกระทบต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เพราะเป็นเรื่องของระบบการปกครอง โดยอาจนำไปสู่การเสื่อมพระบรมเดชานุภาพและการเสื่อมศรัทธาของประชาชน ดังนั้น จึงควรยึดตามระบบการเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีโดยอ้อมที่เคยมีมาแต่เดิม และไม่สนับสนุนระบบการเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีโดยตรง โดยขอสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ในภาค ๒ ผู้นำการเมืองที่ดี และสถาบันการเมือง หมวด ๑ ระบบผู้แทนที่ดี และผู้นำการเมืองที่ดี โดยระบบผู้แทนที่ดีต้องมาจากการได้รับเลือกจากราษฎร เพราะเชื่อว่าราษฎรมีความฉลาดและรู้เท่าทัน จึงสามารถเลือกผู้แทนของตนเองได้ เช่นเดียวกับขานาน้ำที่มีความรู้เกี่ยวกับการทำนา เช่น การเลือกวัวไว้ไถนา การเลือกไก่ชน การเลือกไก่พันธุ์ ดังนั้น ในการที่ราษฎรเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็จะทำให้ได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ดี และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำเป็นต้องสังกัดพรรคการเมือง เพราะในยุคที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นอิสระการตัดสินใจว่าจะสนับสนุนรัฐบาลหรือไม่สนับสนุนรัฐบาลจะไม่มีความแน่นอน ซึ่งจะทำให้รัฐบาลที่เป็นเสียงข้างมากในขณะนั้นอาจกลับกลายเป็นรัฐบาลเสียงข้างน้อยในทันทีทันใด เพราะฉะนั้น วิธีการที่จะรักษาฐานคะแนนเสียงให้มีความมั่นคงจะต้องรักษาปัจจัยและระบบผู้แทนที่ดีจะต้องมีลักษณะเป็นทีม โดยรัฐจะต้องอุดหนุนพรรคการเมือง ส่วนในภาค ๓ รัฐสภา และหมวด ๔ คณะรัฐมนตรี ควรคงตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ และในหมวด ๗ การกระจายอำนาจ และการปกครองท้องถิ่น รัฐที่ปกครองระบอบประชาธิปไตยมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดให้มีการกระจายอำนาจและให้ท้องถิ่นปกครองตนเอง แต่ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีพื้นที่ซ้ำซ้อนกัน ซึ่งเป็นปัญหาที่ควรแก้ไข

ในภาค ๓ นิติธรรม ศาล และการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ หมวด ๑ ศาลและกระบวนการยุติธรรม โดยศาลยุติธรรมควรมีจุดยึดโยงกับประชาชนที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยใน ๓ ทาง คือ อำนาจนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ซึ่งอำนาจตุลาการเป็น ๑ ใน ๓ ของอำนาจอธิปไตย แต่กลับไม่มีจุดยึดโยงกับประชาชนและองค์กรอิสระต่าง ๆ ซึ่งเป็นอำนาจอธิปไตยที่ปลีกย่อยมีความเหมาะสมและจำเป็นเพียงใดที่จะเป็นองค์กรอิสระ หรือควรจะมาอยู่ภายใต้ศาลยุติธรรมที่จะทำให้เกิดความมั่นใจแก่ประชาชนมากกว่า และเสนอให้การแต่งตั้งผู้พิพากษาควรจะได้รับความเห็นชอบจาก ส.ส. หรือ ส.ว. ที่มาจากการเลือกตั้งเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงกับประชาชนที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ถ้าหากว่าระบบศาลมีการเชื่อมโยงกับประชาชนแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างกระทรวงยุติธรรมและศาลจะต้องเปลี่ยนไปจากเดิมที่ศาลเป็นอิสระ

โดยสิ้นเชิง เพราะจะทำให้การตรวจสอบเกิดขึ้นได้น้อยมาก ส่วนหมวด ๒ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐองค์กรอิสระ องค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญ และองค์กรตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติ จากการสังเกตการทำงานขององค์กรอิสระมีความเป็นอิสระมากจนเกินไป ทำให้ขาดการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจ ขาดการยึดโยงกับประชาชน ทั้งนี้ ขอนำเสนอความเห็นหรือข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาค ๑ - ภาค ๓ ตามเค้าโครงร่างรัฐธรรมนูญตามเอกสารข้อเสนอแนะของนายโกศล พลกุล เมื่อครั้งที่ได้มาแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญแล้ว โดยในภาค ๔ การปฏิรูปและการสร้างความปรองดอง เป็นเรื่องใหญ่และเป็นเรื่องเฉพาะหน้าที่มีความสำคัญ

ในสภาพปัญหาหลักในปัจจุบันของประเทศไทย คือ ๑. ปัญหาการไม่มีรัฐธรรมนูญ มีความกังวลว่าผู้ร่างรัฐธรรมนูญในขณะนี้ไม่มีความยึดโยงกับประชาชน ดังนั้น เมื่อร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จควรให้มีการทำประชามติเพื่อให้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นรัฐธรรมนูญของประชาชนอย่างแท้จริง ๒. ปัญหารัฐธรรมนูญที่มีเนื้อหาสาระไม่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย เช่น เรื่องที่มาของสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการสรรหา ๓. ประชาชนภายใต้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นบางส่วนยังขาดความรับผิดชอบในการปฏิบัติตามกฎหมาย ขอให้พิจารณาในหนังสือประวัติรัฐธรรมนูญไทย เขียนโดยนายคณิน บุญสุวรรณ ซึ่งจะเห็นว่า รัฐธรรมนูญประเทศไทยมีการบังคับใช้เฉลี่ยฉบับละ ๒ ปี นอกจากนี้ เสนอให้มีอธิธานิยธรรม ๗ ซึ่งมีทั้งของภิกษุและนักการเมืองที่เป็นฆราวาส ๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เป็นการประชุมพบปะปรึกษาหารือกิจการงานต่าง ๆ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกันโดยสม่ำเสมอ ๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พึ่งประชุมกันอย่างพร้อมเพรียง ๓. ไม่บัญญัติหรือล้มเลิกข้อบัญญัติต่าง ๆ ไม่ยกเลิกกฎหมายเก่าโดยพลันและไม่บัญญัติกฎหมายใหม่ที่ไม่สมควร ๔. ให้ความเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้ใหญ่ ๕. ไม่ลู่อำนาจค้นหาหรือความอยากที่เกิดขึ้น ๖. สตรีและกุมารถึงได้รับความคุ้มครองให้ปลอดภัย ๗. ให้อารักขาพระภิกษุสงฆ์หรือผู้ทรงศีล ซึ่งหากยกเลิกกฎหมายเก่าโดยพลันและไม่บัญญัติกฎหมายใหม่ก็จะเป็นการละเมิดหลักอธิธานิยธรรมในข้อ ๓ ซึ่งจะทำให้ไม่ได้รับการยอมรับจากประชาชนและไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากสมาชิกในสังคม นอกจากนี้ ในกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มีการเปิดรับฟังความเห็นของประชาชน ซึ่งถือเป็นรัฐธรรมนูญที่ดี แต่อาจถูกล้มล้างด้วยเหตุผลที่เป็นรัฐธรรมนูญที่ให้เสรีภาพมากจนเกินไปหรือไม่ ส่วนเรื่องระบบศาลไม่มีกระบวนการที่มาจากประชาชน และไม่มีระบบคณะลูกขุนที่คอยให้ความเห็นต่อศาล

จากนั้นที่ประชุมได้อภิปรายแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ ดังนี้

- เป็นข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์และควรนำไปปรับใช้ เช่น ความเชื่อว่าประชาชนมีความฉลาดและรู้เท่าทันจึงควรเลือกผู้แทนที่ดีได้และการที่ ส.ส. ต้องสังกัดพรรคเพราะต้องทำงานเป็นทีม และองค์กรอิสระจะต้องมีการถูกตรวจสอบ โดยจะต้องเปลี่ยนเป็นองค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและต้องดำเนินการโดยเปิดเผย โปร่งใส ตรวจสอบได้และศาลต้องได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ได้ โดยเฉพาะศาลยุติธรรมซึ่งจะต้องมีการแก้ไขกฎหมาย นอกจากนี้ ผู้บริหารในองค์กรอิสระจะต้องเปิดเผยบัญชีทรัพย์สิน กรณีเสนอให้มีคณะ

ลูกขุนในศาล ปัจจุบันได้มีความพยายามให้ประชาชนเข้ามามีส่วนในการตัดสินใจในชั้นการสอบสวนและไต่สวนว่ามีความผิดหรือไม่ และหากมีความผิดก็จะต้องให้สามารถนำคดีดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการของศาลได้ ทั้งนี้ เพื่อให้ความเห็นของประชาชนมีผลอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นรูปธรรม

- ข้อเสนอแนะที่นำเสนอต่อคณะกรรมการมีประโยชน์ เป็นแง่มุมหนึ่งที่มีประโยชน์ในฐานะผู้มีประสบการณ์ทางการเมืองและเป็นนักต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย แต่บางความเห็นมีมุมมองที่แตกต่าง โดยเฉพาะในประเด็นการแสดงความคิดเห็นต่อเหตุการณ์รัฐประหารนั้น ต่างมีเหตุผลและความจำเป็นในการเข้ามาแก้ไขปัญหาของประเทศ และเป็นความต้องการของประชาชนที่เข้ามาแก้ไขปัญหา โดยไม่ใช่เป็นการแสวงหาผลประโยชน์ ส่วนกระบวนการยกเว้นรัฐธรรมนูญ กรรมการมีความปรารถนาที่ดีในการปฏิบัติงานโดยไม่มีคำสั่งใดๆ ทั้งสิ้น ไม่มีลักษณะลงเรือแป๊ะต้องทำตามแป๊ะ ซึ่งกรรมการจะปฏิบัติหน้าที่อย่างดีที่สุดเพื่อแก้ไขปัญหาตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น รวมทั้งในประเด็นเรื่องการใช้กฎหมายที่มีสัตยาตญาณดีบนั้น สถานการณ์ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการดีขึ้น ซึ่งในกระบวนการใช้กฎหมายมีหลายภาคส่วนโดยเฉพาะฝ่ายบริหารที่มีส่วนของการบังคับใช้กฎหมาย

- ประเด็นความคิดเห็นและข้อคิดที่มีประโยชน์ โดยเฉพาะประเด็นความเห็นเรื่องการเลือกนายกรัฐมนตรีโดยตรง ซึ่งได้นำเสนอประเด็นที่มีสาระสำคัญที่กรรมการต้องนำไปพิจารณา อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอบางส่วนที่นำเสนอในประเด็นดังกล่าวมีจุดประสงค์หลักที่กระบวนการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งมีเจตนารมณ์ต้องการบุคคลที่มีหลักธรรมาภิบาล ในการเข้าสู่กระบวนการทางการเมือง ประชาชนจึงควรมีส่วนร่วมในการพิจารณากลับกรองบุคคลที่เสนอตัวทำงานทางการเมือง

- ประเด็นความเห็นในเรื่องปัญหาเกี่ยวกับศาลยุติธรรมมีมูลความจริงเป็นประเด็นที่ต้องได้รับการพิจารณาในประเด็นการมีส่วนร่วม ความยืดหยุ่นของการใช้อำนาจตุลาการถึงเวลาที่ต้องมีการพัฒนาในเรื่องดังกล่าว ซึ่งในประเด็นดังกล่าว คณะอนุกรรมการพิจารณากรอบการจัดทำรัฐธรรมนูญ คณะที่ ๗ ภาค ๓ นิติธรรม ศาล และการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ หมวด ๑ ศาลและกระบวนการยุติธรรม ได้พิจารณาในประเด็นดังกล่าวโดยเสนอให้ปรับปรุงโครงสร้างคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (ก.ต.) โครงสร้างของคณะกรรมการตุลาการศาลปกครอง (ก.ศป.) และโครงสร้างของคณะกรรมการอัยการ (ก.อ.) โดยเห็นควรให้มีสัดส่วนที่เป็นตัวแทนของประชาชน คือ สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และคณะรัฐมนตรี เพื่อเป็นไปตามหลักถ่วงดุลตรวจสอบการใช้อำนาจ การเปลี่ยนแปลงในส่วนนี้ต้องเกิดขึ้น

- ความเป็นอิสระของศาล องค์กรอิสระ ศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีกรรมการได้แสดงความคิดเห็นว่า ตุลาการรัฐธรรมนูญ ควรมีความยืดหยุ่นกับอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ โดยมีความเห็นว่าตุลาการรัฐธรรมนูญควรประกอบด้วยประธานศาลฎีกา ประธานรัฐสภา ผู้แทนฝ่ายบริหาร และความเห็นมุมมองหนึ่งว่า ระบบการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญปัจจุบันไม่มีความยืดหยุ่นกับอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ ซึ่งในประเด็นดังกล่าว สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้เสนอความเห็นให้โอนภารกิจของศาลรัฐธรรมนูญให้ศาลยุติธรรม ซึ่งเป็นประเด็นข้อเสนอแนะที่คณะกรรมการต้องนำมาพิจารณา

- ความยึดโยงระหว่างศาลยุติธรรมกับประชาชน ในอดีตก่อนปี ๒๕๔๐ ศาลยุติธรรมประสบปัญหาวิกฤตตุลาการหลายครั้ง ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องมีการตรวจสอบ มีการถ่วงดุลระหว่างอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ โดยมีข้อเสนอให้ปรับโครงสร้างคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (ก.ต.) โดยมีผู้แทนจากวุฒิสภา เพื่อเป็นสัดส่วนที่มาจากผู้แทนของปวงชนชาวไทยจะทำให้มีความยึดโยงกับประชาชนมากขึ้น

- หลักคำสอนของหลวงพ่อวิริยงค์ สิริวิโร ที่กล่าวว่าอานิสงส์ของการทำสมาธิเป็นการได้พลังจิตที่จะส่งผลทั้งทางการและด้านอื่น โดยเดินจงกรม และนั่งสมาธิเป็นประจำ การเคลื่อนไหวร่างกายจะทำให้ได้กำลัง การออกพลังจิตหรือสร้างพลังจิตด้วยการสร้างสมาธิ สัมมาสมาธิจึงเป็นมรรค ๘ จะได้ผลบุญจากการปฏิบัตินั้น

- การค้นพบบางอย่างด้วยตนเองมีคุณค่าและมีพลังอยู่ในตัวเอง ไม่ว่าจะหายสาบสูญด้วยปัจจัยใด เป็นสิ่งที่น่าเสียดาย มีความเห็นว่าผู้ที่คณะกรรมการได้เชิญมาแสดงความเห็นนั้น อาจเป็นบุคคลที่เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของสังคมไทยภายใต้วิกฤติยาวนานเป็นเวลานานนับสิบปี ถ้าสิ่งที่ได้แสดงความคิดเห็นต่อที่ประชุมได้แสดงความเห็นต่อสื่อสาธารณะให้ประชาชนทั่วไปได้รับฟังอย่างที่คณะกรรมการได้รับฟัง เชื่อว่าสามารถเปลี่ยนความรู้สึกของคนในสังคมได้จำนวนมาก การแก้ไขปัญหาก็ไม่ต้องพึ่งพาคณะอื่นเพราะความเป็นบุคคลสัญลักษณ์อยู่ในตัว และที่สำคัญได้กลายเป็นประจักษ์พยานบางอย่างแล้ว

- การแสดงความเห็นในประเด็นต่างๆ ทำให้เกิดความรู้สึก ดังนี้ ประการที่หนึ่งเกิดความรู้สึกชื่นชม ความกล้าหาญ ความเสียสละ กล้าที่จะทำในสิ่งที่ตนคิดว่าถูก ซึ่งควรนำไปเป็นแบบอย่าง ประการที่สอง สร้างแรงบันดาลใจในการทำสิ่งที่เรียกว่าภาวนา คำสอนในเชิงทฤษฎีในพระไตรปิฎกซึ่งมีผลจริง ประการที่สาม สร้างความหวังในการปรองดองให้เกิดขึ้น มนุษย์อยู่ได้ในชีวิตด้วยความหวัง ความหวังจึงเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงมนุษย์ทุกคน มนุษย์ที่ไม่มีหวังจะเป็นมนุษย์ที่ไม่มีจุดหมายไม่มีคุณค่า สร้างสิ่งที่เป็นจุดเปลี่ยนให้เกิดขึ้นกับประเทศ

กรรมการได้ตั้งข้อซักถามในประเด็นต่างๆ ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง ต้องการให้ศาลเชื่อมโยงกับประชาชน ในต่างประเทศจะใช้หลักการเชื่อมโยงโดยทางอ้อมระหว่างศาลและประชาชน หากจะเปิดให้ฝ่ายการเมือง เช่น คณะรัฐมนตรี รัฐสภา มีตัวแทนเข้าไปในคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (ก.ต.) หรือคณะกรรมการตุลาการศาลปกครอง (ก.ศป.) ให้เพิ่มมากขึ้น เพื่ออธิบายหลักความเชื่อมโยงให้ประชาชนเข้าใจจะเป็นการเชื่อมโยงระหว่างศาลและประชาชนได้หรือไม่ และอายุผู้พิพากษาควรเริ่มที่อายุ ๒๕ ปี เหมาะสมหรือไม่ และความเชื่อมโยงระหว่างศาลและประชาชนควรเป็นอย่างไร และในการตรวจสอบระบบศาลควรเป็นอย่างไร รวมถึงประเด็นการดำรงตำแหน่งของผู้บริหารของศาลควรเหมือนข้าราชการฝ่ายอื่น ๆ เช่น หลังจากครบอายุ ๖๐ ปี ให้เป็นผู้พิพากษาอาวุโสที่มีความเห็นอย่างไร

นายวีระกานต์ มุสิกพงศ์ ผู้ซึ่งคณะกรรมการธิการเชิญมาให้ความเห็นและข้อเสนอแนะ ได้ตอบข้อซักถาม ดังนี้

- วิธีการเชื่อมโยงทางอ้อมระหว่างศาลและประชาชน ที่จะเปิดให้ฝ่ายการเมือง เช่น คณะรัฐมนตรี รัฐสภา มีตัวแทนเข้าไปในคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (ก.ต.) หรือคณะกรรมการตุลาการศาลปกครอง (ก.ศป.) ให้เพิ่มมากขึ้น เป็นสิ่งที่ยอมรับได้ อย่างไรก็ตาม ในช่วงหลัง การอบรมผู้พิพากษา และสังคมของผู้พิพากษาเปลี่ยนไป ทำให้ผู้พิพากษามีความสัมพันธ์แนบแน่นกับกลุ่มนายทุน ซึ่งอาจทำให้จิตวิญญาณความเป็นตุลาการลดน้อยลง ส่วนอายุผู้พิพากษาที่ให้เริ่มที่ ๒๕ ปี มีความเหมาะสมแล้ว

- การดำรงตำแหน่งของผู้บริหารของศาลควรเกษียณอายุที่ ๖๕ ปี หรือ ๖๐ ปี และประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างศาลและประชาชนโดยวิธีการให้มีตัวแทนฝ่ายการเมืองเข้าไปในคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมก็น่าจะเพียงพอ

ประเด็นที่สอง แนวทางการแก้ไขปัญหาระบบการคัดเลือกผู้บริหารหรือนักการเมืองที่ดี ปัญหาการซื้อเสียง ปัญหารุขกิจทางการเมืองการแสวงหาประโยชน์ภายหลังเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง ปัญหาพรรคการเมืองที่เป็นพรรคการเมืองของกลุ่มทุนไม่ใช่พรรคการเมืองของประชาชน จะมีวิธีการแก้ไขปัญหายังอย่างไร

นายวีระกานต์ มุสิกพงศ์ ผู้ซึ่งคณะกรรมการธิการเชิญมาให้ความเห็นและข้อเสนอแนะ ได้ตอบข้อซักถาม ดังนี้

- ข้อเสนอแนะแนวทางการปัญหาการซื้อเสียง ขายเสียงนั้น จะต้องสร้างความเข้าใจให้ตรงกันก่อนว่า เรื่องการเมืองเป็นเรื่องของคนมีกิเลสที่อาสาเข้ามาจัดการผลประโยชน์ให้กับผู้คนที่มีความสามารถ เช่นเดียวกัน ไม่ต้องการให้ตีความหมายการเมืองว่า การเมืองเป็นเรื่องของพระอรหันต์ ซึ่งเป็นความจริงที่เกิดขึ้น ประเด็นปัญหาการซื้อเสียงต้องใช้เวลาในการจัดการแก้ไขปัญหา ต้องมีมาตรการลงโทษนักการเมืองที่ซื้อเสียงให้คงไว้ตลอดเวลา แต่วิธีการดังกล่าวจะไม่ทำให้ปัญหาการซื้อเสียงหมดสิ้นไป แต่จะค่อยลดจำนวนลงไปตามกาลเวลาที่นักการเมืองต้องพิสูจน์ผลงานของตน คงไม่มีทางอื่นในการแก้ไขปัญหาซื้อเสียงสำหรับแนวคิดลงโทษจำคุกนักการเมืองที่ซื้อเสียงไม่สามารถแก้ไขปัญหาการซื้อเสียง และการขายเสียงเลือกตั้ง เนื่องจากสัญญาติญาณของการแข่งขันทางการเมืองที่ต้องการชนะการเลือกตั้งจึงทำทุกวิถีทางเพื่อให้ชนะการเลือกตั้ง จึงต้องขึ้นอยู่กับการปฏิบัติหน้าที่ของกรรมการหรือผู้คุมกติกาว่าปฏิบัติหน้าที่อย่างเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพหรือไม่ แต่จะให้ปลอดจากการซื้อเสียงเลือกตั้งไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ในขณะเดียวกันเมื่อเวลาผ่านไปประชาชนที่ขายเสียงจะลดจำนวนลงจากการที่การเมืองแก้ไขปัญหาให้ประชาชนในทางเศรษฐกิจ ทางการเมือง และด้านอื่น

- ปัญหาการซื้อเสียงมิใช่จะมีจำนวนมากจนทำให้สังคมไทยคงอยู่ได้ มีผู้ทวิวิจัยเกี่ยวกับการซื้อเสียงเลือกตั้ง ผลการวิจัยปรากฏว่าในภาคใต้มีการซื้อเสียงเลือกตั้งมากกว่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ในความรู้ของประชาชนทั่วไปนำเสนอเฉพาะแต่ว่าการเลือกตั้งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการซื้อสิทธิขายเสียง แต่ไม่นำเสนอการซื้อสิทธิขายเสียงในภาคอื่นของประเทศที่มีเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นความจริง

ของสังคมไทยแต่ไม่มีการเผยแพร่ให้รับรู้อย่างทั่วถึงเท่าที่ควร หรือในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ครั้งล่าสุดกล่าวว่ามี การซื้อเสียงเลือกตั้งมากที่สุด อดีตสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์คนหนึ่งได้กล่าวและมีหลักฐานยืนยันว่า ในการเลือกตั้งครั้งดังกล่าวพรรคประชาธิปัตย์ใช้เงินมากกว่าพรรคเพื่อไทย ซึ่งขัดแย้งกับความรับรู้ของประชาชนทั่วไปว่า พรรคเพื่อไทยต้องใช้งเงินมากกว่าพรรคประชาธิปัตย์

ประเด็นที่สาม การให้องค์กรตุลาการยึดโยงกับประชาชน มีความเห็นอย่างไร

นายวีระกานต์ มุสิกพงศ์ ผู้ซึ่งคณะกรรมการธิการเชิญมาให้ความเห็นและข้อเสนอแนะ ได้ตอบข้อซักถามว่า รูปแบบเก่าที่ใช้ผู้นำของสามอำนาจเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญ ไม่มีประเด็นถกเถียงในทางวิชาการหรือมีข้อครหาในการปฏิบัติหน้าที่ เนื่องจากเป็นบุคคลที่มีอำนาจสูงสุดในแต่ละสถาบัน เป็นผู้มีความเกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นบุคคลที่สังคมให้ความยอมรับ แต่ในสภาพความเป็นจริงไม่ว่าในสังคมไทยหรือสังคมของต่างประเทศ มีบุคคลสองประเภท คือ ประเภทที่สังคมให้ความเคารพ กับประเภทที่มีตำแหน่งอยากให้สังคมให้ความเคารพ ซึ่งประเภทหลังดำรงในองค์กรใดองค์กรนั้นก็จะมีเสื่อม ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนรูปแบบเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในปัจจุบัน ซึ่งไม่ได้รับความยอมรับในการมีคำวินิจฉัยคดี ทำให้ความความศักดิ์สิทธิ์ของคำวินิจฉัยเมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบเดิมลดน้อยลง ดังนั้น รูปแบบการแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญ ไม่ขัดข้องที่จะกลับไปใช้รูปแบบเดิม ซึ่งเป็นรูปแบบที่สร้างศรัทธาจากประชาชน ส่วนรูปแบบในปัจจุบันมีการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่

ประเด็นที่สี่ แนวทางให้คู่ขัดแย้งทั้งกลุ่มการเมืองหรือกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองได้มีการเจรจา มีข้อเสนอแนะอย่างไร และกรณีที่ต้องเขียนไว้ในรัฐธรรมนูญ ควรเขียนอย่างไรเพื่อให้เกิดความปรองดอง

นายวีระกานต์ มุสิกพงศ์ ผู้ซึ่งคณะกรรมการธิการเชิญมาให้ความเห็นและข้อเสนอแนะ ได้ตอบข้อซักถามว่า รัฐธรรมนูญจะสามารถลดความขัดแย้งได้ต้องมีหลักการความเป็นประชาธิปไตยซึ่งเชื่อว่าคณะกรรมการกำลังยกร่างเพื่อให้ได้หลักการดังกล่าว ซึ่งเชื่อว่าเมื่อคณะกรรมการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญเสร็จประกาศใช้และทุกคนให้การยอมรับ ความสำเร็จของการร่างรัฐธรรมนูญจะลดความขัดแย้งได้ครั้งหนึ่งในอีกนัยยะคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญทำหน้าที่เป็นกรรมการปรองดองแห่งชาติอยู่ในขณะนี้ ส่วนความเห็นในประเด็นว่าจะให้เขียนในรัฐธรรมนูญในส่วนการปรองดองอย่างไรนั้นยังไม่สามารถแสดงความเห็นได้ว่าจะเขียนในรัฐธรรมนูญอย่างไร อย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่องการปรองดองได้ดำเนินการเจรจา สถานที่และกลุ่มต่างๆ เพื่อให้เกิดความปรองดอง พยายามแสวงหาวิธีการเพื่อสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลา ๑๐ ปีที่ผ่านมา ดังนั้น การจัดทำรัฐธรรมนูญจึงต้องมีหลักการที่สังคมให้ความยอมรับจึงจะแก้ไขปัญหาความแตกแยกของประเทศได้

ประสบการณ์ชีวิตต้องโทษจำคุกหลายครั้ง การใช้ชีวิตในเรือนจำจะใช้อย่างไรเกิดคุณค่า หรือใช้อย่างไรไม่เกิดประโยชน์ใดแล้วแต่จะเลือก แต่เนื่องจากก่อนที่จะได้รับโทษจำคุกได้ศึกษาธรรมจากพระสงฆ์รูปหนึ่ง และนำหลักธรรมคำสอนดังกล่าวไปปฏิบัติในเรือนจำ โดยการใช้ชีวิตในเรือนจำมีกิจวัตรประจำวันที่ทำเป็นประจำ คือ อ่านหนังสือให้มากที่สุด ทำสุขภาพกายให้แข็งแรงด้วยการออกกำลังกายให้ร่างกายแข็งแรงสม่ำเสมอ และทำสมาธิกรรมฐานใช้เวลาที่มีให้เป็นประโยชน์ ซึ่งได้รับอานิสงส์ผลบุญจากการปฏิบัติธรรม

จากเดิมที่ต้องรับโทษจำคุก ๔ ปี แต่อยู่ไม่ครบกำหนด โดยขณะรับโทษอยู่เรือนจำมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรท่านหนึ่งซึ่งเป็นอดีตข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ได้เข้าพบโดยแจ้งว่า ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ ในขณะที่ดำรงตำแหน่งประธานองคมนตรี ได้ฝากให้มาดูแลโดยให้ทำหนังสือขอพระราชทานอภัยโทษ แต่ได้ปฏิเสธการทำหนังสือขอพระราชทานอภัยโทษเนื่องจากมิได้กระทำความผิดจริงตามคำพิพากษา และต่อมามีฝ่ายทหารได้เข้าพบพร้อมกับให้ทำหนังสือขอพระราชทานอภัยโทษแต่ได้ปฏิเสธด้วยเหตุผลเดียวกัน แต่ได้มีการแก้ไขหนังสือโดยมีถ้อยคำว่า ข้าพพุทธเจ้ามิได้กระทำความผิดแต่ได้รับคำพิพากษาจากศาลฎีกาให้จำคุกไว้สี่ปี เป็นเหตุให้ไม่มีอิสระสภาพที่จะทำงานทางการเมือง จึงขอพระราชทานอภัยโทษมาเพื่อให้พ้นจากการคุมขังไปประกอบอาชีพทางการเมืองรับใช้ใต้เบื้องยุคลบาทต่อไป และได้ลงนามหนังสือขอพระราชทานอภัยโทษ โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานอภัยโทษจากที่ต้องรับโทษจำคุกเป็นเวลา ๔ ปี แต่ได้รับโทษจำคุกเพียง ๑ เดือน ซึ่งเป็นอันสงสัจจากการที่ไม่ได้กระทำความผิดจริงและอันสงสัจจากการเจริญภวณา โดยภายหลังจากได้รับพระราชทานอภัยโทษได้เข้าพบ ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ ทำให้ได้รับทราบความจริงว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระเมตตาให้ราชเลขาติดตามหนังสือขอพระราชทานอภัยโทษและนำกราบบังคมทูลโดยไม่ผ่านคณะองคมนตรี ซึ่งคิดว่าเป็นผลบุญจากการเจริญภวณา

ประเด็นที่ห้า ร่างรัฐธรรมนูญที่บัญญัติในเรื่องนิรโทษกรรมให้แก่ผู้ร่วมชุมนุมทางการเมือง มีความเห็นอย่างไร

นายวีระกานต์ มุสิกพงศ์ ผู้ซึ่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนให้ความเห็นและข้อเสนอแนะ ได้ตอบข้อซักถามว่า แนวคิดการบัญญัติหลักการในเรื่องนิรโทษกรรมให้แก่ผู้ร่วมชุมนุมทางการเมือง เป็นการแก้ทุกข์ให้แก่ประชาชนจำนวนมาก ซึ่งจะทำให้บรรยากาศของการปรองดองเป็นไปได้และต้องรีบดำเนินการ

๓.๒ พิจารณาผลการดำเนินงานของคณะอนุกรรมการพิจารณากรอบการจัดทำรัฐธรรมนูญ คณะที่ ๙ ซึ่งพิจารณากรอบการจัดทำรัฐธรรมนูญในส่วนของ ภาค ๔ การปฏิรูปและการสร้างความปรองดอง หมวด ๑ การปฏิรูปเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรม

นายชูชัย ศุภวงศ์ รองประธานกรรมการคนที่หก ในฐานะประธานอนุกรรมการพิจารณากรอบการจัดทำรัฐธรรมนูญ คณะที่ ๙ ภาค ๔ การปฏิรูปและการสร้างความปรองดอง หมวด ๑ การปฏิรูปเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรม ได้นำเสนอรายงานผลการพิจารณาของคณะอนุกรรมการสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

คณะอนุกรรมการ กำหนดกรอบการนำเสนอรายงานโดยแบ่งออกเป็น ๔ กรอบ ประกอบด้วย กรอบที่หนึ่ง สิทธิของบุคคล ซึ่งมีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย กรอบที่สอง สิทธิในเชิงบวกที่เรียกให้รัฐดำเนินการให้เป็นจริง กรอบที่สาม กรอบแนวทางเบื้องต้นในการยกร่างรัฐธรรมนูญ ภาค ๔ การปฏิรูปและการสร้างความปรองดอง หมวด ๑ การปฏิรูปเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรม และกรอบที่สี่ กลไก

เพื่อการปฏิรูป หลังสิ้นสุดสภาพปฏิรูปแห่งชาติ ตามมาตรา ๓๕ (๑๐) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ โดยในแต่ละกรอบมีสาระสำคัญ ดังนี้

กรอบที่หนึ่ง “สิทธิของบุคคล ซึ่งมีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย”

คณะอนุกรรมการมีข้อเสนอว่า บุคคลซึ่งมีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย มีสิทธิที่จะดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน (Minimum Standards of Living) อย่างสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จากการเข้าถึงการให้บริการของรัฐในด้านสาธารณสุขและสวัสดิการสังคมขั้นพื้นฐาน และการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งเป็นส่วนที่กล่าวถึงสิทธิของบุคคลที่อยู่ในขอบเขตดินแดนของประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของที่ประชุมคณะกรรมการที่จะบัญญัติหลักการดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญ ในส่วนว่าด้วยสิทธิ เสรีภาพของบุคคล

กรอบที่สอง สิทธิในเชิงบวกที่เรียกว่าให้รัฐดำเนินการให้เป็นจริง

คำว่า สิทธิมนุษยชน (Human Rights) เป็นคำที่มีความหมายกว้าง ซึ่งมีสิทธิย่อยสามส่วน ดังนี้

สิทธิเชิงบวก (Positive Rights/ Progressive Realization of Rights) หมายถึง สิทธิที่เรียกให้รัฐดำเนินการให้เป็นจริง ซึ่งสิทธิที่ใช้เวลาในการดำเนินการ แต่รัฐไม่สามารถอ้างข้อจำกัดด้านเวลาและทรัพยากรที่จะไม่ดำเนินการให้เกิดความก้าวหน้าใด ๆ ได้ เช่น สิทธิในสุขภาพ สิทธิที่จะได้รับการศึกษาโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นสิทธิที่ปรากฏในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (ประเทศไทยเป็นภาคี) บางครั้งเรียกว่า สิทธิในยุคที่ ๒ (Second Generation of Rights)

สิทธิเชิงปฏิเสธ (Negative Rights) หมายถึง สิทธิที่รัฐมีพันธกรณีที่ละเมิดมิได้ เช่น สิทธิในชีวิต สิทธิที่จะไม่ถูกทรมาน อาจสามารถถูกจำกัดได้ในบางกรณี เช่น ความมั่นคง ความสงบเรียบร้อยของสาธารณะ เหตุผลด้านสาธารณสุข เหตุผลทางศีลธรรม แต่ต้องเท่าที่จำเป็นดีความอย่างแคบและระบุในกฎหมายเท่านั้น หากมีการละเมิด สามารถนำเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ง่าย เป็นสิทธิที่ปรากฏในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ประเทศไทยเป็นภาคี) บางครั้ง เรียกว่า สิทธิในยุคที่ ๑ (First Generation of Rights)

สิทธิในยุคที่ ๓ (Third Generation of Rights) เป็นสิทธิที่เกิดขึ้นใหม่ ยังไม่มีตราสารหลักด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ (ที่สร้างพันธะทางกฎหมาย) รองรับ เช่น สิทธิในการพัฒนา สิทธิสิ่งแวดล้อม มีทั้งสิทธิที่เป็นเชิงปฏิเสธ และสิทธิเชิงบวก

สำหรับสิทธิเชิงบวก (Positive Rights/ Progressive Realization of Rights) ซึ่งหมายถึง สิทธิที่เรียกให้รัฐดำเนินการให้เป็นจริง ซึ่งสิทธิที่ใช้เวลาในการดำเนินการ เมื่อเปรียบเทียบกับสิทธิเชิงปฏิเสธ (Negative Rights) ซึ่งหมายถึงสิทธิที่รัฐมีพันธกรณีที่ละเมิดมิได้ ซึ่งคนไทยจะคุ้นเคยกับสิทธิเชิงปฏิเสธมากกว่าสิทธิเชิงบวก เช่น สิทธิในชีวิต สิทธิที่จะไม่ถูกทรมาน เป็นต้น โดยรัฐธรรมนูญไทยได้บัญญัติรับรองสิทธิเชิงปฏิเสธไว้โดยตลอด ส่วนสิทธิในเชิงบวกเป็นเรื่องใหม่ การปฏิรูปประเทศจะใช้แต่เพียงสิทธิเชิงปฏิเสธเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอควรนำสิทธิเชิงบวกมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญด้วย ซึ่งข้อเสนอแนะส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะในเรื่องสิทธิเชิงบวกจำนวนมาก ซึ่งคณะอนุกรรมการพบว่า สิทธิกลุ่มหนึ่งมีลักษณะเป็นสิทธิเชิงบวกค่อนข้างมาก เช่น สิทธิทางวัฒนธรรม (cultural rights) สิทธิทางวิทยาศาสตร์

เป็นต้น เป็นสิทธิที่รัฐต้องใช้เวลาในการดำเนินการรัฐไม่สามารถอ้างข้อจำกัดเรื่องเวลาเพื่อไม่ดำเนินการจนทำให้สิทธิประเภทดังกล่าวไม่สามารถเกิดขึ้นได้จริง เช่น สิทธิในสุขภาพ สิทธิการรับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เป็นต้น ซึ่งสิทธิดังกล่าวได้รับการรับรองเชิงบวกไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Convention on Economic, Social and Cultural Rights – ICESCR) ที่ประเทศไทยเป็นภาคีกติการะหว่างประเทศด้วย

ทั้งนี้ คณะอนุกรรมการได้เสนอความเห็นการบัญญัติสิทธิในรัฐธรรมนูญ เช่น สิทธิการเข้าถึงสิทธิทางวัฒนธรรม (cultural rights) สิทธิทางวิทยาศาสตร์ สิทธิในสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

กรอบที่สาม กรอบแนวทางเบื้องต้นในการยกร่างรัฐธรรมนูญ ภาค ๔ การปฏิรูปและการสร้างความปรองดอง หมวด ๑ การปฏิรูปเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรม ที่คณะอนุกรรมการได้รวบรวมประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของคณะกรรมการวิสามัญประจำสภาปฏิรูปแห่งชาติ จำนวน ๑๓ คณะ โดยมีประเด็นที่แตกต่างจากที่สภาปฏิรูปแห่งชาติได้อภิปรายนำเสนอความเห็นหรือข้อเสนอแนะต่อประเด็นการยกร่างรัฐธรรมนูญ เนื่องจากคณะอนุกรรมการได้รวบรวมประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะของคณะกรรมการวิสามัญประจำสภาปฏิรูปแห่งชาติ จำนวน ๑๓ คณะ ซึ่งได้มีการประชุมร่วมกันหลายครั้ง แต่มีคณะกรรมการวิสามัญประจำสภาปฏิรูปแห่งชาติบางคณะที่คณะอนุกรรมการมิได้ประชุมหารือหรือร่วมเกี่ยวกับประเด็นในเรื่องการปฏิรูป เช่น คณะกรรมการปฏิรูปการกีฬา เนื่องจากมีความเห็นว่าจะมีการสร้างกลไกที่สำคัญรองรับในการปฏิรูปอยู่แล้วจึงมิได้นำมาพิจารณาสำหรับกรอบแนวทางการพิจารณาของคณะอนุกรรมการในส่วนที่สาม ได้ให้ความสำคัญกับสิทธิ เสรีภาพ แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ และการปฏิรูปเชื่อมโยงกันในแต่ละส่วน

กรอบที่สี่ กลไกเพื่อการปฏิรูป หลังสิ้นสุดสภาปฏิรูปแห่งชาติตามมาตรา ๓๕ (๑๐) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญภายหลังจากสภาปฏิรูปแห่งชาติสิ้นสุดการทำหน้าที่จะมีกลไกใดเข้ามาดำเนินการปฏิรูปประเทศต่อจากสภาปฏิรูปแห่งชาติ โดยมีข้อเสนอให้มีสมัชชาพลเมืองเพื่อการปฏิรูป (สพป.) คณะกรรมการสมัชชาพลเมืองเพื่อการปฏิรูป (คพป.) และสำนักงานคณะกรรมการสมัชชาพลเมืองเพื่อการปฏิรูป (สสพป.)

นายเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ประธานกรรมการปฏิรูปค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม จริยธรรมและการศาสนา ได้นำเสนอประเด็นความเห็นหรือข้อเสนอแนะในการยกร่างรัฐธรรมนูญ ๖ ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญดังนี้

“บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิในการเข้าถึงวัฒนธรรม และมีเสรีภาพในการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมที่ประสงค์ อย่างสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ

รัฐมีหน้าที่ในการเคารพและสนับสนุนสิทธิของบุคคล กลุ่มบุคคล และชุมชนในการมีส่วนร่วมที่จะแสดงออกและสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม สิทธิในการเข้าถึงข้อมูล การศึกษา การเรียนรู้ การสื่อสาร และการ

ดำรงชีวิตของวิถีวัฒนธรรมใด และสิทธิในการสร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ได้อย่างเหมาะสม
ทั่วถึง มีคุณภาพ และไม่เลือกปฏิบัติ” โดยมีเจตนารมณ์ ดังนี้

เจตนารมณ์ของวรรคหนึ่ง มีดังนี้

๑) คำว่า “วัฒนธรรม” หมายรวมถึง และไม่จำกัดอยู่เพียงสิ่งต่อไปนี้ – ภาษา ผลงานด้าน
ศิลปะและวัฒนธรรม มรดกทางวัฒนธรรม สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ลิขสิทธิ์งานเขียน

๒) สิทธิแบบนี้ ในภาษาสิทธิมนุษยชนเรียกว่า “สิทธิทางวัฒนธรรม (Cultural Right)” และสิทธิทาง
วัฒนธรรมเป็นสิทธิที่มีลักษณะที่เรียกว่า Progressive Right ซึ่งอาจแปลได้ว่า “สิทธิเรียกให้รัฐดำเนินการ
ให้เป็นจริงซึ่งสิทธิที่ใช้เวลาในการดำเนินการ”

๓) สิทธิแบบนี้สำคัญและจำเป็นต่อการปฏิรูปประเทศ เพราะประเทศไทยเป็นภาคีว่าด้วยกติกา
ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งสิทธิส่วนใหญ่มีลักษณะที่ไม่สามารถทำให้
เป็นจริงได้ในระยะเวลาอันสั้น แต่ถึงกระนั้นรัฐก็ยังคงมีพันธกรณีที่จะต้องดำเนินมาตรการต่าง ๆ เพื่อให้สิทธิ
เหล่านี้สามารถเกิดขึ้นได้ในความเป็นจริงภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่และมีความก้าวหน้าเพิ่มมากขึ้น
ในกระบวนการปฏิรูปประเทศ รัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปควรระบุให้ชัดเจนถึงหน้าที่ของรัฐในการประกันสิทธิที่
ใช้เวลาในการดำเนินการ และควรกำหนดพันธกรณีหลัก (Main components) ของรัฐที่จะต้องดำเนินการ
ขั้นต่ำเพื่อดำเนินการให้สิทธิเช่นว่าเป็นจริง

เจตนารมณ์ของวรรคสองมีดังนี้

๑) ข้อนี้ต้องอ่านประกอบกับข้อแรก ควรเขียนต่อเนื่องเป็นวรรคแรก กับวรรคสอง ในมาตรา
เดียวกัน เพราะวรรคแรกเป็นสิทธิของประชาชน ซึ่งก่อให้เกิดหน้าที่ของรัฐตามวรรคสอง

๒) ไม่ควรแยกวรรคสองนี้ไปเขียนในหมวดนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ เพราะไม่ก่อให้เกิด Legal
Sanction ๓) เมื่อวรรคแรกเป็นสิทธิแบบ Progressive Rights วรรคสองจึงต้องกำหนดเนื้อหาให้เป็นหน้าที่
ของรัฐในการดำเนินการให้เกิดขึ้นซึ่งสิทธิดังกล่าวในความเป็นจริงอย่างน้อยในองค์ประกอบขั้นต่ำ ๓ เรื่อง
ที่ทุกรัฐมีพันธกรณีหลัก (Main components) ต้องทำเพื่อสนับสนุนสิทธิดังกล่าว คือ การมีส่วนร่วม
(Participation in) การเข้าถึง (Access to) และการสร้างสรรค์ (Contribution to)

ประเด็นที่สอง “รัฐต้องส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม โดยรักษาคุณภาพระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน
และภาคประชาชน”

ประเด็นที่สาม “รัฐต้องจัดให้มีแผนแม่บทระดับชาติว่าด้วยศิลปวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาผู้สร้าง
ผู้บริโภค และผู้สนับสนุนงานศิลปวัฒนธรรม โดยกำหนดนโยบายและแนวทางในการส่งเสริม พัฒนา ปกป้อง
ฟื้นฟู อนุรักษ์ เผยแพร่ และสืบสานศิลปะ วัฒนธรรม รวมถึงการพัฒนามูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ โดยใช้ฐาน
คุณค่าทางศิลปะและวัฒนธรรม โดยให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการ”

ประเด็นที่สี่ “รัฐโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องส่งเสริมและสนับสนุนการเปิดพื้นที่ทางกายภาพ
และพื้นที่สื่อสำหรับกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม ทุกรูปแบบ โดยสนับสนุนงบประมาณและการจัดการ

ที่จำเป็น โดยให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการ ภายใต้หลักการรักษาคุณภาพระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน”

ประเด็นที่ห้า “รัฐต้องจัดตั้งองค์กรสมัชชาศิลปะและวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นองค์กรภาคประชาสังคม เพื่อส่งเสริม พัฒนา ปกป้อง ฟื้นฟู อนุรักษ์ เผยแพร่ และสืบสานงานด้านศิลปะ วัฒนธรรม อันหลากหลาย โดยให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการ ภายใต้หลักการรักษาคุณภาพระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน”

ประเด็นที่หก “รัฐต้องจัดตั้งกองทุนสร้างเสริมศิลปะ วัฒนธรรม เป็นกองทุนภาคประชาสังคม โดยให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการ ภายใต้หลักการรักษาคุณภาพระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน”

การเสนอความเห็นของคณะอนุกรรมการในหมวดนี้ เป็นหลักการใหม่ที่จะบัญญัติในรัฐธรรมนูญ โดยข้อเสนอในประเด็นที่หนึ่ง ควรบัญญัติในหมวดว่าด้วยสิทธิ เสรีภาพของพลเมือง ส่วนประเด็นที่สอง ประเด็นที่สามและประเด็นที่สี่ควรบัญญัติในหมวดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ แต่มีบางส่วนของประเด็นที่สี่ที่อาจบัญญัติในส่วนการกระจายอำนาจและการปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนประเด็นที่ห้าและประเด็นที่หกควรบัญญัติในหมวดว่าด้วยการปฏิรูปเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความปรองดอง ส่วนประเด็นในเรื่องเครือข่ายวัฒนธรรมซึ่งเกิดขึ้นก่อนการปฏิรูปประเทศภายใต้คณะกรรมการสมัชชาปฏิรูป ซึ่งมีความเห็นว่าเป็นกลไกที่สำคัญ โดยมีกฎหมายรองรับเรื่องที่เสนอดังกล่าว

ที่ประชุมได้อภิปรายแสดงความคิดเห็น ดังนี้

- ประเด็นข้อเสนอแนะของคณะอนุกรรมการตรงกับหลักการของคณะกรรมการในเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ประกอบกับหมวดว่าด้วยนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ซึ่งข้อเสนอของคณะกรรมการในสิทธิต่างๆ เช่น สิทธิทางวัฒนธรรม สิทธิทางวิทยาศาสตร์ สิทธิทางสาธารณสุข เป็นต้น ซึ่งได้บัญญัติไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Convent on Economic, Social and Cultural Rights – ICESCR) ซึ่งหากคณะกรรมการใช้กติการะหว่างประเทศทั้งสองฉบับมาบัญญัติในรัฐธรรมนูญซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีที่ต้องออกกฎหมายเพื่ออนุวัติให้เป็นไปตามกติการะหว่างประเทศทั้งสองฉบับ เพื่อให้ประชาชนได้รับสิทธิตามที่กฎหมายกำหนดได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่อย่างไร จะต้องดูที่การดำเนินการของรัฐว่าได้ดำเนินการเพื่อรองรับสิทธิหรือไม่ประการใด

- คำว่า รัฐ มีกระทรวงวัฒนธรรม และประเทศไทยเป็นสมาชิกขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ที่จะต้องมองในเรื่องของกติการะหว่างประเทศประกอบด้วย ซึ่งมีสิทธิตามกติการะหว่างประเทศ และมีสิทธิที่รัฐจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Convent on Economic, Social and Cultural Rights – ICESCR) ดังนั้น การจะให้ได้มาซึ่งสิทธิทางวัฒนธรรมจะต้องเพิ่มประสิทธิภาพของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะบทบาทของกระทรวงวัฒนธรรมที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง

การนำเสนอของคณะอนุกรรมการพิจารณากรอบจัดทำรัฐธรรมนูญ คณะที่ ๙ ทำให้คณะกรรมการเห็นภาพในเรื่องของสิทธิที่มีความสำคัญและควรกำหนดไว้ในร่างรัฐธรรมนูญในหมวดสิทธิเสรีภาพของพลเมือง โดยการนำเสนอถึงสิทธิที่มีความครอบคลุมที่เรียกว่าสิทธิในยุคที่สาม (Third Generation of Right) นั้นเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดประโยชน์และช่วยยกระดับในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปให้เป็นฉบับแห่งการสร้างความปรองดองในอนาคต คณะอนุกรรมการได้นำเสนอโครงสร้างได้อย่างชัดเจนและมีความก้าวหน้าไปจนถึงสิทธิในยุคที่ ๓ ตลอดเวลาที่ผ่านมาตั้งแต่ก่อนมีรัฐธรรมนูญฉบับแรก ประเทศไทยมีปัญหาที่เชื่อมโยงกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ ปัจจุบันพลวัตของสังคมไทยไปไกลเกินกว่าที่จะคาดการณ์ได้ โดยเฉพาะส่วนที่สำคัญคือความเติบโตขององค์กรภาคประชาสังคมที่มีโอกาสในการสรรสร้าง ความก้าวหน้าในเรื่องของการเสนอการเรียกร้อง การพิทักษ์สิทธิมนุษยชน รวมทั้งสิทธิพลเมืองมาโดยตลอด โดยในส่วนของค่านิยม ศิลปวัฒนธรรม จริยธรรมและการศานานนั้น อาจยกระดับไปจนถึงการสร้างสิ่งที่เรียกว่าค่านิยมหลัก หรือค่านิยมร่วมของสังคมไทยซึ่งเป็นสอดคล้องกับเจตนารมณ์ในการยกร่างรัฐธรรมนูญ ในการที่จะทำให้รัฐธรรมนูญมีความเหมาะสมกับสังคมไทยเป็นการประกาศเจตนารมณ์ของประชาชนชาวไทย รวมทั้งประชาชนที่อยู่ในประเทศไทยว่า เมื่อมาอยู่ในสังคมไทยแล้วการเข้าถึงวัฒนธรรม การมีเสรีภาพและการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมที่พึงประสงค์นั้นเป็นส่วนที่เป็นคุณค่าหลักที่สามารถสื่อสารไปยังสังคมโดยรวมได้

- รัฐธรรมนูญควรมีหลักการที่สำคัญคือหลักของการสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมอย่างแท้จริงและทั่วถึง ซึ่งส่วนที่สำคัญคือการสร้างสิทธิเชิงบวก (Positive Right/Progressive Realization of Right) เพื่อให้พลเมืองทราบว่ามีสิทธิอะไรบ้างแล้วรัฐมีหน้าที่อย่างไรในการที่จะต้องทำให้สิทธิเหล่านั้นเกิดเป็นผลจริงขึ้นได้ในทางปฏิบัติ โดยมีกฎเกณฑ์สำคัญอยู่ ๓ ประการคือ ๑. Progressive ๒. Reasonable และ ๓. Resources โดยสิ่งที่จะให้มันต้องมีเหตุผล และมีความเหมาะสมสอดคล้องกับงบประมาณและทรัพยากรที่มีอยู่ ในเรื่องของสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ นั้นอาจไปกำหนดไว้ในหมวดสิทธิเสรีภาพของพลเมืองซึ่งจะเป็นหลักประกันให้กับพลเมืองว่ามีสิทธิอะไรบ้างและนอกเหนือไปจากนั้นคือรัฐมีหน้าที่ที่จะต้องดำเนินการให้เป็นจริงและรองรับสิทธินั้นอย่างไรโดยมีเหตุผล

จากนั้นคณะอนุกรรมการพิจารณากรอบการจัดทำรัฐธรรมนูญ คณะที่ ๙ ได้นำเสนอความเห็นเกี่ยวกับกลไกการปฏิรูปหลังมีรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ดังนี้

- กลไกการปฏิรูปหลังมีรัฐธรรมนูญฉบับถาวรมานั้นเป็นกลไกที่เกิดขึ้นสืบเนื่องมาจากมาตรา ๓๕ (๑๐) ซึ่งกำหนดให้คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญจะต้องจัดทำร่างรัฐธรรมนูญให้ครอบคลุมถึงกลไกที่จะผลักดันให้มีการปฏิรูปเรื่องสำคัญต่าง ๆ ให้สมบูรณ์ต่อไปเพื่อให้มีการปฏิรูปในเรื่องสำคัญอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกลไกการปฏิรูปหลังมีรัฐธรรมนูญฉบับถาวรมานั้นจะเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิรูปได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยกลไกการปฏิรูปหลังมีรัฐธรรมนูญฉบับถาวรมีหลักการที่สำคัญสามประการ คือ ๑. ต้องมีความเชื่อมโยงกับสภาพปฏิรูปแห่งชาติ ๒. ต้องมีความเชื่อมโยงกับสมัชชาพลเมืองในระดับพื้นที่ ๓. ต้องมี

การบูรณาการแผนและยุทธศาสตร์การปฏิรูปในภาพรวมของคณะกรรมการวิสามัญประจำสภาปฏิรูปแห่งชาติ

กลไกการปฏิรูปหลังมีรัฐธรรมนูญฉบับถาวรประกอบด้วย

๑. คณะกรรมการสมัชชาพลเมืองเพื่อการปฏิรูป (คพป.) ซึ่งจะเป็นแกนหลักสำคัญในการปฏิรูปโดยอำนาจกำหนดให้มีจำนวนประมาณ ๑๕ - ๒๐ คน มาจากการสรรหาของสมัชชาพลเมืองเพื่อการปฏิรูป (สพป.) จากสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติหรือจังหวัด และผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งนี้ ต้องมีประสบการณ์ในการทำงานด้านปฏิรูปมาก่อน มีวาระคราวละ ๔ ปี เป็นได้ ๒ วาระ ไม่มีสิทธิได้รับเงินเดือน หรือเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ได้รับเพียงเบี้ยประชุมและค่าเดินทางเท่านั้น โดยมีภารกิจและหน้าที่ ดังนี้ ๑. ประสาน/บูรณาการยุทธศาสตร์ปฏิรูปจากทุกภาคส่วน ๒. สนับสนุนการพัฒนาองค์ความรู้ที่ครบถ้วน ๓. สร้างความเข้าใจและเคลื่อนไหวทางสังคม ๔. พัฒนาศักยภาพความเป็นพลเมืองให้กับประชาชน ๕. พัฒนานโยบาย/ยุทธศาสตร์/กฎหมาย/มาตรการอื่น ๖. ติดตามกำกับ/ประเมินผลการปฏิรูปของทุกหน่วยงาน

๒. สมัชชาพลเมืองเพื่อการปฏิรูป (สพป.) มาจากสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติคัดเลือกกันเองให้เหลือจำนวน ๑๒๕ คน โดยมีภารกิจ/หน้าที่ดังนี้ ๑. หน้าที่สรรหาและคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิและคณะกรรมการสมัชชาพลเมืองเพื่อการปฏิรูป ๒. หน้าที่ในการพิจารณากฎหมายในกรณีที่รัฐสภาไม่ดำเนินการใดเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ๓. หน้าที่ในการติดตามกำกับ และสนับสนุนการดำเนินการของคณะกรรมการสมัชชาพลเมืองเพื่อการปฏิรูป ๔. เชื่อมโยงกับสมัชชาพลเมืองเพื่อการปฏิรูปพื้นที่ สมัชชาพลเมืองเพื่อการปฏิรูปจะไม่มีสิทธิได้รับเงินเดือน หรือเครื่องราชอิสริยาภรณ์ได้รับเพียงเบี้ยประชุมและค่าเดินทางเท่านั้น เพื่อแสดงให้เห็นว่าไม่ได้ต้องการสืบทอดอำนาจจากสภาปฏิรูปแห่งชาติ

๓. สำนักงานคณะกรรมการสมัชชาพลเมืองเพื่อการปฏิรูป ซึ่งมีความเป็นอิสระในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่น โดยมีหน้าที่ในทางธุรการให้กับคณะกรรมการสมัชชาพลเมืองเพื่อการปฏิรูป และสมัชชาพลเมืองเพื่อการปฏิรูปโดยมีเลขาธิการเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด

จากนั้นคณะกรรมการได้แสดงความคิดเห็นและตั้งข้อสังเกต ดังนี้

- รัฐควรมีหน้าที่ในการเพิ่มศักยภาพความเป็นพลเมืองให้กับประชาชน และต้องมียุทธศาสตร์ในการตรวจสอบและติดตามว่ารัฐได้ดำเนินการไปอย่างไรบ้าง ส่วนข้อเสนอที่ให้สมัชชาพลเมืองเพื่อการปฏิรูปมาจากสภาปฏิรูปแห่งชาตินั้นควรมีการพิจารณาอย่างรอบคอบเพื่อไม่ให้เกิดการครหา

- สมัชชาพลเมืองเพื่อการปฏิรูปควรมีที่มาจากสภาปฏิรูปแห่งชาติและจากส่วนอื่นประกอบกัน ในส่วนของจำนวนนั้นแล้วแต่จะกำหนดโดยคำนึงถึงความเหมาะสม เรื่องที่ควรพิจารณาคือความต่อเนื่องทางปัญญา (Intellectual continuity) ผู้ที่อยู่ในสมัชชาพลเมืองเพื่อการปฏิรูปไม่ได้คำนึงถึงผลประโยชน์ใดเพียงเบี้ยประชุมและค่าเดินทางเท่านั้น ในส่วนของการพิจารณากฎหมายนั้นต้องผ่านกระบวนการของสมัชชาพลเมืองและผ่านไปยังสภาผู้แทนราษฎร โดยหากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปแล้วรัฐสภาไม่รับหลักการอาจต้องมีการทำประชามติ หากผลของการลงประชามติเห็นด้วยกับข้อเสนอของสมัชชา

พลเมืองเพื่อการปฏิรูปอาจกำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรต้องมีการยุบสภา หรือหากผลการลงประชามติ ประชาชนไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอของสมาชิกพลเมืองเพื่อการปฏิรูป สมาชิกพลเมืองเพื่อการปฏิรูปก็อาจถูก กำหนดให้สิ้นสุดลง

- ต้องมีการออกแบบโครงสร้างและที่มาของสมาชิกพลเมืองเพื่อการปฏิรูปให้มีความชัดเจน ต้องมี ความเป็นกลางทางการเมือง โดยต้องมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจนในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ในความเห็นส่วนตัวไม่ควรให้มีสมาชิกพลเมืองเพื่อการปฏิรูปในระดับชาติควรมีเฉพาะในส่วนท้องถิ่น หากมีใน ระดับชาติแล้วอาจจะกระทบการปฏิบัติหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎร ถ้าสมาชิกพลเมืองเพื่อการปฏิรูปใน ระดับท้องถิ่นมีความเข้มแข็งระดับชาติก็จะพัฒนาขึ้นมาตาม การกำกับและตรวจสอบภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ มากที่สุดนั้นต้องการตรวจสอบขององค์กรภาคประชาชน รัฐธรรมนูญควรเปิดโอกาสสมาชิกพลเมืองเพื่อ การปฏิรูปมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ราชการส่วนภูมิภาค ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยอาจออกแบบในรูปแบบของ watchdog ก็ได้

- คณะกรรมาธิการควรพิจารณาว่า สมาชิกพลเมืองกับสมาชิกพลเมืองเพื่อการปฏิรูปนั้นสามารถ รวมกันเป็นองค์กรเดียวกันได้หรือไม่ โครงสร้างของสมาชิกพลเมืองเพื่อการปฏิรูปยังขาดการเชื่อมโยงกับ ระบบการเมืองปกติทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ สาระสำคัญของการปฏิรูปนั้นต้องออกแบบกลไก ที่ทำให้การปฏิรูปดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง ควรมีกลไกที่ช่วยในการผลักดันและมีมาตรการเชิงบังคับให้ ฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติมีหน้าที่ต้องดำเนินการ กลไกการปฏิรูปหลังมีรัฐธรรมนูญฉบับถาวรนั้น อาจเข้าไปแทนที่หน่วยงานหรือองค์กรที่จะมีการลดบทบาทหรือจำกัดบทบาทในการดำเนินการโดยนำ บุคลากรและทรัพยากรจากหน่วยงานดังกล่าวมาใช้ในการดำเนินการของกลไกการปฏิรูปหลังมีรัฐธรรมนูญ ฉบับถาวร ในส่วนของการที่กำหนดให้สมาชิกพลเมืองเพื่อการปฏิรูปมาจากสภาปฏิรูปแห่งชาตินั้น ควรพิจารณาถึงความเหมาะสมโดยอาจกำหนดคุณสมบัติของการเข้ามาเป็นสมาชิกพลเมืองเพื่อการปฏิรูป ให้อย่างกว้าง ๆ โดยไม่ไปจำกัดให้เข้ามาเฉพาะสภาปฏิรูปแห่งชาติเท่านั้น

- การปฏิรูปนั้นต้องเริ่มจากระดับล่างขึ้นสู่ระดับบนไม่เช่นนั้นก็จะเกิดวังวนเดิม ๆ เหมือนเช่นที่เคย ผ่านมา ในระดับพื้นที่นั้นควรให้เป็นหน้าที่สมาชิกพลเมืองในระดับพื้นที่ซึ่งอยู่กับพื้นที่ให้รับผิดชอบในการ ดำเนินการให้กลไกปฏิรูปเดินหน้าต่อไปได้เพื่อไปลดทอนฝ่ายการเมืองที่หวังเข้ามาสู่อำนาจ ในส่วนของการ ออกแบบนั้นควรไปออกแบบที่สมาชิกพลเมืองให้มีอำนาจอย่างแท้จริงในกระบวนการมีส่วนร่วมและ การตรวจสอบ โดยในส่วนของตรวจสอบนั้นต้องมีการวางตำแหน่งอย่างระมัดระวังพอสมควร สมาชิก พลเมืองเพื่อการปฏิรูปควรมีที่มาจากสมาชิกพลเมืองในระดับพื้นที่โดยเข้ามาเป็นตัวแทนในการประชุม สมาชิกพลเมืองเพื่อการปฏิรูปเป็นรายครั้ง สมาชิกพลเมืองในระดับพื้นที่นั้นจะมาพร้อมกับประเด็นของ พื้นที่ อะไรที่เป็นประเด็นร่วมของการปฏิรูประดับประเทศและพื้นที่จะมีผลต่อการปฏิรูปในระดับพื้นที่ ในการเชื่อมโยงกัน และจะมีภาวะกดดันไปยังรัฐสภา และคณะรัฐมนตรีโดยปริยาย และการออกแบบนั้น ไม่ควรไปยึดติดกับข้อเสนอของคณะกรรมการวิสามัญประจำสภาปฏิรูปแห่งชาติให้มากจนเกินสมควร

- ควรพิจารณาถึงความเหมาะสมของการกำหนดให้สมาชิกพลเมืองเพื่อการปฏิรูปที่มีมาจากสภาปฏิรูปแห่งชาติ

คณะกรรมการได้พิจารณาหลักการที่สำคัญร่วมกันในการร่างรัฐธรรมนูญแล้วว่ารัฐธรรมนูญนั้นต้องมีหลักของการเพิ่มอำนาจให้ประชาชนในการมีบทบาทในบ้านเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของการมีส่วนร่วม การตรวจสอบในทุกระดับ ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยนั้นเกิดจากการกำหนดนโยบายหรือทิศทางการพัฒนาที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ เห็นด้วยกับการทำให้ระบบการตรวจสอบโดยพลเมืองมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในทางปฏิบัติโดยเฉพาะในพื้นที่ในระดับ สมาชิกพลเมืองเพื่อการปฏิรูปนั้นต้องไม่ได้มีอำนาจหน้าที่ในการแสดงความเห็นหรือการให้ความเห็นเท่านั้นซึ่งรัฐจะนำมาพิจารณาหรือไม่ก็ได้ ต้องมีน้ำหนักให้ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารต้องรับฟังและนำไปปฏิบัติ ในส่วนการสนับสนุนการทำให้เกิดสมาชิกพลเมืองในระดับพื้นที่นั้นต้องทำให้เป็นกระบวนการและมีความชัดเจนในเรื่องของการจัดสรรงบประมาณเพื่อทำให้สมาชิกพลเมืองในระดับพื้นที่จะได้ลงไปดำเนินการการสร้างควมตื่นตัว ความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในนโยบายสำคัญ การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้งบประมาณให้กับประชาชนในพื้นที่ หากข้อเสนอหรือความเห็นของสมาชิกพลเมืองเพื่อการปฏิรูปโดยเฉพาะเรื่องของนโยบายสาธารณะนั้นไม่ได้รับความสำคัญจากรัฐบาล หรือรัฐสภา รัฐบาลหรือรัฐสภาต้องมีการให้เหตุผลอย่างชัดเจนต่อสาธารณะโดยอาจกำหนดให้มีการอภิปราย (debate) ก็ได้

การเคลื่อนไหวทางสังคมที่ภาคพลเมืองดำเนินการต้องถูกยอมรับทั้งไม่ว่าจะเป็นการรวมตัวกันของพลเมืองในรูปแบบใดก็ตาม ต้องไม่มีการกล่าวหาว่าเป็นคนที่ขัดขวางความเจริญของประเทศชาติ

- องค์กรหรือหน่วยงานใดที่อาจถูกยุบนั้นอาจมีการนำทรัพยากรและบุคลากรขององค์กรหรือหน่วยงานนั้นมาปรับภารกิจให้มีความสอดคล้องกับบทบาทและภารกิจของกลไกการปฏิรูปหลังมีรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ไม่ควรมีการตั้งหน่วยงานใหม่ขึ้นมาแต่ควรนำหน่วยงานเดิมที่มีการถ่ายเทอำนาจหน้าที่มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์น่าจะมีความเหมาะสมกว่าเพราะมีทั้งบุคลากร อุปกรณ์ และงบประมาณ และควรมีการพิจารณาให้ชัดเจนว่าจะมีการยุบหรือลดบทบาทขององค์กรหรือหน่วยงานใดอย่างไรบ้าง และควรทำให้ประชาชนมีความรู้สึกว่าได้ทำหน้าที่ในส่วนนั้นซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

- โครงสร้างของกลไกการปฏิรูปหลังมีรัฐธรรมนูญฉบับถาวรนั้นอาจอ่อนแอและมีผลกระทบต่อ การกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น คณะกรรมการควรมีการพิจารณาถึงความเหมาะสมในประเด็นดังกล่าว การบ่มเพาะประชาชนไปสู่ความเป็นพลเมืองนั้นต้องทำในระดับของพื้นที่โดยต้องไม่ไปฝากไว้กับกลไกของรัฐอย่างเป็นทางการ ถึงที่สุดแล้วประชาชนจะก้าวไปสู่ความเป็นพลเมืองที่ทำหน้าที่ได้อย่างเข้มแข็งไม่ควรยึดติดกับข้อเสนอของคณะกรรมการวิสามัญประจำสภาปฏิรูปแห่งชาติมากจนเกินสมควรต้องพิจารณาถึงอนาคตข้างหน้าเป็นหลัก ปัจจัยชี้ขาดของสมาชิกหรือองค์กรใด ๆ คือ คนที่จะเข้ามาอยู่ในองค์กรนั้น ซึ่งควรพิจารณาว่าควรมีที่มา และสัดส่วนเป็นอย่างไร ถ้าเป็นไปได้อยากให้เยาวชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในกลไกดังกล่าวด้วย ซึ่งจะเป็นการบ่มเพาะเยาวชนเพื่อการพัฒนาต่อในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- กลไกระยะยาวในการปฏิรูปนั้นประกอบด้วยสามส่วนหลัก คือ ๑. ข้อเสนอของสภาปฏิรูปแห่งชาติที่มีความเชื่อมโยงกับภาคพลเมืองไม่เฉพาะข้อเสนอของสภาปฏิรูปแห่งชาติเท่านั้นแต่ต้องรวมถึงข้อเสนอของพลเมืองด้วย ๒. กฎหมายที่ต้องมีการปฏิรูป หรือส่งเสริมต่อการปฏิรูป หรือจำเป็นต่อการปฏิรูป ซึ่งมีประมาณ ๗๐ - ๘๐ ฉบับ ๓. ภารกิจที่จะต้องไปเชื่อมโยงกับแผนแม่บท แผนระยะยาวของรัฐบาลซึ่งจะต้องมีการจัดทำ ให้ประสานสอดคล้องข้อเสนอของสภาปฏิรูปแห่งชาติ กลไกระยะยาวดังกล่าวต้องมีการบูรณาการทั้งสามส่วนไปด้วยกัน

สัดส่วนของสมาชิกพลเมืองเพื่อการปฏิรูปนั้นอาจกำหนดให้มีที่มา ดังนี้ ร้อยละ ๕๐ สมาชิกพลเมืองในระดับพื้นที่ อีกร้อยละ ๕๐ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีคุณสมบัติและตัวแทนจากตัวแทนจากรัฐบาล และฝ่ายค้านจะทำให้เกิดความเชื่อมโยงกับฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ ในส่วนของสภาปฏิรูปแห่งชาติก็อาจเข้ามาเป็นสมาชิกพลเมืองเพื่อการปฏิรูปได้หลายแบบ เช่น เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ หรือสมาชิกพลเมืองในระดับพื้นที่ เป็นต้น และควรพิจารณาถึงหลักความต่อเนื่องทางปัญญาประกอบด้วย อาจมีการกำหนดบทบาทในวุฒิสภาในรูปแบบพหุนิยมทำหน้าที่รับหลักการในการเสนอกฎหมายสมาชิกพลเมืองเพื่อการปฏิรูป หากวุฒิสภารับหลักการก็ดำเนินการต่อไป หากไม่รับหลักการก็อาจมีการทำประชามติได้ หากประชาชนลงประชามติเห็นด้วยกับสมาชิกพลเมืองเพื่อการปฏิรูปก็ไม่ควรให้วุฒิสภาต้องสิ้นสุดลง ในส่วนการผนึกกรมกลไกต่าง ๆ เข้ามาเป็นองค์กรเดียวกันนั้นคณะกรรมการพิจารณาอีกครั้งหลังจากได้ข้อสรุปที่ชัดเจนเกี่ยวกับการยุบหรือลดบทบาทองค์กรต่าง ๆ

- ในการพิจารณายกร่างรัฐธรรมนูญนั้นคณะกรรมการพิจารณาถึงมาตรา ๘๗ และมาตรา ๒๕๔ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาประกอบการพิจารณาว่ารัฐมีการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญในทั้งมาตราดังกล่าวไว้แล้วอย่างไรหรือไม่ เช่น การส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมืองและจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง เพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน และสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่ร่วมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็น และความต้องการของประชาชนในพื้นที่ เป็นต้น โดยส่วนตัวเห็นว่าองค์กรที่จะตั้งขึ้นใหม่นั้นมีปรากฏอยู่แล้วในมาตรา ๘๗ คณะกรรมการไม่ควรไปตั้งต้นนับหนึ่งใหม่ ควรนำรัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐ มาใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดองค์กรต่าง ๆ ให้มีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ

- เจตนารมณ์ที่คณะอนุกรรมการที่เสนอเรื่องของสมาชิกพลเมืองเพื่อการปฏิรูปมานั้นแตกต่างจากเจตนารมณ์ของการจัดตั้งสภาพพัฒนาการเมือง และสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คณะกรรมการพิจารณาออกแบบองค์กรที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนของภาคประชาชนซึ่งจะเป็นการเชื่อมโยงกับการที่จะทำให้การขับเคลื่อนการปฏิรูปทำให้ฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติไม่ทำงานในลักษณะที่ย่ำอยู่กับที่

- มีความกังวลว่าจะไม่มีการนำข้อเสนอของสภาปฏิรูปแห่งชาติมาพิจารณาในการพิจารณายกร่างรัฐธรรมนูญในส่วนของปฏิรูป และควรกำหนดให้มีบทบัญญัติที่ทำให้เกิดกระบวนการเฉพาะเพื่อที่จะทำให้มี

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสามารถมีผลบังคับใช้ได้ทันทีภายหลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ควรมีการกำหนดระยะเวลาในการออกกฎหมายที่สำคัญเพื่อให้แล้วเสร็จภายในเวลากำหนด และถ้ากฎหมายยังไม่แล้วเสร็จก็จะต้องมีกลไกในการติดตามด้วย โดยส่วนตัวเห็นว่าควรกำหนดไว้ในบทเฉพาะกาล กำหนดให้คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญมีสิทธิเสนอกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปเพื่อให้สภาปฏิรูปแห่งชาติให้ความเห็นชอบได้ ส่วนใดที่เป็นกฎหมายที่มีความยุ่งยากต้องใช้เวลานานดำเนินการก็ต้องมีกลไกในการติดตามให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จให้ได้ และหากมีภารกิจเกี่ยวกับการปฏิรูปอีกในอนาคตควรกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภา โดยให้วุฒิสภามีหน้าที่ในการผลักดันกฎหมายเกี่ยวกับการปฏิรูป

- การเสนอกฎหมายของสมาชิกพลเมือง โดยเสนอร่างกฎหมายต่อวุฒิสภา เนื่องจากวุฒิสภา ตามร่างรัฐธรรมนูญนี้มีความเป็นพหุนิยมโดยมีการเลือกกันมาจากวิชาชีพต่างๆ และให้ประชาชน ออกคะแนนเสียงความเห็นชอบกับวุฒิสภาแล้ว โดยให้วุฒิสภาพิจารณาในรายละเอียดเป็นรายมาตรา และเมื่อวุฒิสภาพิจารณาเสร็จแล้ว ให้เสนอกฎหมายที่พิจารณาเสร็จแล้วไปยังสภาผู้แทนราษฎร เพื่อพิจารณาต่อไป โดยสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจเพียงลงมติเห็นชอบทั้งฉบับหรือไม่เห็นชอบทั้งฉบับของ ร่างกฎหมาย โดยไม่สามารถแก้ไขร่างกฎหมายดังกล่าวได้ และในกรณีที่สภาผู้แทนราษฎรไม่เห็นชอบด้วย กับร่างกฎหมาย และสมาชิกพลเมืองเห็นว่าร่างกฎหมายฉบับดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่ง ให้สมาชิก พลเมืองยืนยันโดยการขอประชามติในร่างกฎหมายดังกล่าวต่อประชาชนได้

- เนื้อหาของบทบัญญัติ ภาค ๔ ของร่างรัฐธรรมนูญนี้ จะมีผลบังคับใช้เพียงระยะเวลา ๔ ปี เท่านั้น เพื่อกำหนดให้การปฏิรูปและการปรองดองมีระยะเวลาสิ้นสุดลง โดยเมื่อครบกำหนด ๔ ปี ให้รัฐธรรมนูญ ภาค ๔ สิ้นผลใช้บังคับโดยอัตโนมัติ โดยไม่ต้องมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อยกเลิกเนื้อหาในภาค ๔ อีก

- ประเด็นสำคัญของสมาชิกพลเมือง มีกรรมวิธีการให้ความเห็นเป็น ๒ รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ ๑ กลไกการปฏิรูปหลังมีรัฐธรรมนูญ (ฉบับถาวร) ภายหลังจากที่สภาปฏิรูปแห่งชาติได้ถูก ยกเลิกไป โดยสามารถจำลองแม่น้ำ ๕ สาย ซึ่งสมาชิกพลเมืองต้องมาจากผู้แทนคณะรัฐมนตรี คณะรักษา ความสงบแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ สภาปฏิรูปแห่งชาติ และคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ เสนอบุคคลมาเป็นสมาชิกพลเมือง และมีหน่วยงานที่มีชื่อเรียกว่า สำนักงานคณะกรรมการสมาชิกพลเมือง เพื่อการปฏิรูป (สสป.) ทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการในด้านการศึกษาวิจัยงานวิชาการให้แก่สมาชิกพลเมือง

รูปแบบที่ ๒ สมาชิกพลเมืองต้องมาจากผู้แทนคณะรัฐมนตรี คณะรักษาความสงบแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ สภาปฏิรูปแห่งชาติ และคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ เสนอบุคคลมาเป็น สมาชิกพลเมืองโดยมีสัดส่วนของจำนวนสมาชิกพลเมืองเพียงครึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกพลเมือง สำหรับใน สัดส่วนจำนวนที่เหลืออีกครึ่งให้ตั้งกรรมการสรรหาจากคนนอก ซึ่งจะสามารถเลือกคนที่มีความรู้ ความสามารถและคุณสมบัติที่ดีเข้ามาทำหน้าที่ได้

- การดำเนินการภายหลังจากที่มีการเลือกตั้งเกิดขึ้นแล้ว หากจะมีกลไกอย่างไรอย่างหนึ่งเพื่อดำเนินการต่อไปเพื่อนำไปสู่การปฏิรูปนั้น ควรมองกลไกในการปฏิรูปในระยะสั้นๆ ทำไปที่ละเรื่องตามกลไกของอำนาจในแต่ละองค์กร และกลไกที่กำหนดไว้ต้องมีระยะเวลาจำกัด โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นกลไกในการปฏิรูประยะกลางและระยะยาวนั้น ไม่ควรกำหนดให้มีกลไกการปฏิรูประยะดังกล่าวไว้ ไม่ควรมีผู้แทนของแม่น้ำ ๕ สาย ที่มาจากผู้แทนคณะรัฐมนตรี คณะรักษาความสงบแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ สภาปฏิรูปแห่งชาติ และคณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญ มาเป็นกลไกในการดำเนินการปฏิรูป มาเป็นผู้ดำเนินการ แต่ควรมีการสร้างกลไกปฏิรูปที่สามารถดำเนินการได้เป็นการทั่วไปและเป็นการถาวร โดยกลไกการปฏิรูปในเรื่องของกฎหมาย อาจให้สภานิติบัญญัติอยู่ทำหน้าที่ต่อได้อีกระยะหนึ่ง กลไกเรื่องการปฏิรูปให้สภาปฏิรูปแห่งชาติทำหน้าที่ต่อไปได้อีกระยะหนึ่ง กลไกที่เป็นเรื่องในการจัดทำกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ให้คณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญอยู่ทำหน้าที่ในการพิจารณากฎหมายประกอบต่อไป

ทั้งนี้ เมื่อกลไกทั้งหลายเหล่านี้ได้มีการดำเนินการไปแล้วระยะหนึ่ง ต้องส่งมอบกลไกให้แก่กลไกอื่นทำหน้าที่ต่อไป เพื่อมิให้เกิดปัญหาตามมาในอนาคต

กรอบแนวทางการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญเพื่อการปฏิรูปด้านแรงงาน

ประเด็นกรอบแนวคิดและกระบวนการทำงานของธนาคารแรงงาน

นายณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ ได้นำเสนอแนวความคิดในการจัดตั้งธนาคารแรงงาน ดังนี้

- จะต้องมีการปรับความสัมพันธ์ทางอำนาจ

- ส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพในการรวมตัวและการเจรจาต่อรองของแรงงาน ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับอนุสัญญา ILO ที่ ๘๗ และ ๙๘ และเป็นไปตามหลักสากล ทำให้เกิดภาวะให้คนในชนชั้นล่างมีอำนาจในการต่อรอง เพื่อนำไปสู่การปรับความเหลื่อมล้ำในเรื่องอื่นๆ เช่น เรื่องรายได้ เรื่องศักดิ์ศรี เรื่องการถือครองกรรมสิทธิ์

- ในสังคมการตลาดจะมีปัจจัยในการผลิต คือ ที่ดิน ทุน และแรงงาน โดยเฉพาะปัจจัยในด้านแรงงาน และทุน ดังนั้น จึงเสนอให้มีธนาคารแรงงานขึ้น โดยใช้เงินของผู้ใช้แรงงานเอง คือ เงินที่เกิดจากการสะสมเข้ากองทุนประกันสังคม โดยรัฐบาลควรจะขายพันธบัตรให้สำนักงานประกันสังคม เป็นเงิน ๕ หมื่นล้านบาท โดยนำเงินดังกล่าว ไปลงทุนในธนาคารของรัฐหรือธนาคารเอกชน แล้วให้สิทธิผู้ประกันตนสามารถกู้เงินจากธนาคารดังกล่าวได้ไม่เกิน ๓ เท่าของเงินสะสม และบังคับให้ฝากประจำไว้ ๑๐ เปอร์เซ็นต์ เพื่อแก้ไขปัญหาเงินกู้ยืมอกระบบ และเป็นการสร้างเงินทุนให้เกิดรายได้เสริมและผ่อนใช้คืนกับธนาคารเป็นระยะเวลา ๓ ปี

ผลตอบแทน

เมื่อธนาคารนำเงิน ๕ หมื่นล้านออกให้กู้ จะได้ผลตอบแทนทั้งสิ้น ๑๐ เปอร์เซ็นต์ แยกได้ดังนี้

- สำนักงานประกันสังคม ได้ผลตอบแทนจากการขายพันธบัตร โดยได้ดอกเบี้ย ๕ เปอร์เซ็นต์

- ธนาคารผู้ปล่อยกู้ได้ผลกำไรตอบแทน ๔ เปอร์เซ็นต์ จากการปล่อยกู้ โดยแยกดังนี้

๑) ธนาคารได้ผลกำไรตอบแทน ๓ เปอร์เซ็นต์

๒) สำหรับผลกำไร ๑ เปอร์เซ็นต์ นำสร้างอาชีพให้กับบัณฑิตจบใหม่ โดยนำเงินมาเป็นการจ้างแรงงานในการดำเนินการปล่อยกู้

- ผลกำไรอีก ๐.๕ เปอร์เซ็นต์ ให้แก่สำนักงานพัฒนาชีวิตแรงงาน โดยจัดให้มีการอบรมหลักสูตรการพัฒนาชีวิตลูกจ้าง ให้รู้จักในการประหยัด รู้จักการวางแผนการใช้จ่าย

- ผลกำไรอีก ๐.๕ เปอร์เซ็นต์ ให้กับนายจ้าง เพื่อให้ นายจ้างหักเงินเดือนของลูกจ้างเพื่อจ่ายให้กับธนาคาร ซึ่งถือว่านายจ้างทำหน้าที่ในการเก็บเงินคืนจากลูกจ้างแทนธนาคารที่ปล่อยกู้ให้แก่ลูกจ้าง

- ธนาคารแรงงานจะเปิดทำการเพียงวันอาทิตย์เท่านั้น (Sunday Banking) เนื่องจากลูกจ้างส่วนใหญ่ในหนึ่งสัปดาห์ ทำงาน ๖ วัน และจะมีวันหยุดในวันอาทิตย์ และการจัดตั้งธนาคารแรงงานหากรัฐบาลเห็นชอบในโครงการดังกล่าวสามารถดำเนินการได้ทันที โดยไม่ต้องรอรัฐธรรมนูญฉบับนี้ประกาศใช้

- อนุสัญญา ILO ที่ ๘๗ และ ๘๘ ที่สภาปฏิรูปแห่งชาติเสนอให้มีการบัญญัติในเรื่องดังกล่าวไว้ในแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ แต่คณะอนุกรรมการเห็นว่าควรนำมาบัญญัติใน ภาค ๔ เรื่องการปฏิรูป เนื่องจากเป็นการเปลี่ยนโครงสร้างและเป็นการสร้างดุลยภาพใหม่

มีกรรมการแสดงความเห็นต่อประเด็นอนุสัญญา ILO ดังนี้

- กติกาสหประชาชาติเรื่องเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ได้มีเรื่องของแรงงานตามอนุสัญญา ILO ซึ่งเป็นองค์การระหว่างประเทศดูแลในเรื่อง สิทธิของแรงงาน รัฐ รัฐบาล มีหน้าที่จัดการในเรื่องของแรงงานในเรื่องของสิทธิ และสวัสดิการของแรงงาน รวมทั้งในด้านการค้า ถ้าประเทศใดไม่ปฏิบัติตามอนุสัญญา ILO สามารถถูกกีดกันทางการค้าได้ ดังนั้น จึงต้องมีการนำเรื่องดังกล่าวไปบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

อนึ่ง ที่ประชุมได้มีการพิจารณากำหนดระยะเวลาในการพิจารณากรอบแนวทางการยกร่างรัฐธรรมนูญ

- วันที่ ๒๒ - ๒๖ คณะกรรมาธิการยกร่างฯ จะต้องพิจารณากรอบแนวทางการยกร่างรัฐธรรมนูญให้แล้วเสร็จ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑) วันอังคารที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๗ คณะกรรมาธิการจะต้องพิจารณากรอบแนวทางการจัดทำรัฐธรรมนูญ ภาค ๒ ผู้นำการเมืองที่ดี และสถาบันการเมือง หมวด ๓ รัฐสภา และหมวด ๔ คณะรัฐมนตรีให้แล้วเสร็จ

๒) วันจันทร์ที่ ๒๒ และวันพุธที่ ๒๔ ถึงวันศุกร์ที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๗ คณะกรรมาธิการจะต้องพิจารณา ภาค ๒ ผู้นำการเมืองที่ดี และสถาบันการเมือง ในหมวด ๕ การคลังและงบประมาณภาครัฐ หมวด ๖ ความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการและนักการเมือง และหมวด ๗ การกระจายอำนาจ และการปกครองท้องถิ่น ให้แล้วเสร็จ

๓) ฝ่ายเลขานุการจะต้องดำเนินการยกร่างรัฐธรรมนูญเป็นรายมาตราให้แล้วเสร็จภายในวันที่ ๕ มกราคม ๒๕๕๘ โดยคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญจะเริ่มพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเป็นรายมาตราตั้งแต่วันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๘ เป็นต้นไป

อนึ่ง ในส่วนการรายงานผลการพิจารณาของคณะอนุกรรมการพิจารณากรอบการจัดทำรัฐธรรมนูญ คณะที่ ๙ ที่ยังไม่แล้วเสร็จ จะมีการพิจารณาต่อในวันจันทร์ที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๗ เวลา ๐๙.๐๐ นาฬิกา

จากนั้น ที่ประชุมได้มีการหารือในประเด็นการอนุญาตให้สื่อมวลชนเข้ามาติดตามรับฟังการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเป็นรายมาตราได้หรือไม่ เนื่องจากในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช ๒๕๕๐ และร่างรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้มีการอนุญาตให้สื่อมวลชนเข้ามาติดตามรับฟังการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ดังนั้น ในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญนี้ มีความจำเป็นจะต้องอนุญาตให้สื่อมวลชนเข้ารับฟังการพิจารณาได้เช่นเดียวกัน โดยที่ประชุมแสดงความเห็นในการเข้ารับฟังของสื่อมวลชน ออกเป็น ๒ แนวทางดังนี้

แนวทางที่ ๑ โดยหลักการจะเปิดให้สื่อเข้ารับฟังการพิจารณาได้ แต่การพิจารณาในบางเรื่องที่ยังไม่เป็นข้อยุติในคณะกรรมการโดยยังมีข้อถกเถียงอยู่ จะปิดไม่อนุญาตให้สื่อมวลชนเข้ารับฟังการพิจารณา โดยให้เป็นดุลยพินิจของประธานกรรมการ

แนวทางที่ ๒ เห็นว่าควรปิดเป็นหลัก เปิดเป็นข้อยกเว้น กล่าวคือ การพิจารณาในรายมาตราของคณะกรรมการโดยหลักจะต้องปิดไม่อนุญาตให้สื่อมวลชนเข้ารับฟัง แต่หากคณะกรรมการเห็นว่าควรเปิดอนุญาตให้สื่อมวลชนเข้ารับฟังในเรื่องใดได้ก็จะอนุญาตให้สื่อมวลชนเข้ารับฟังได้

จากการแสดงความเห็นดังกล่าว ที่ประชุมจะนำเรื่องหลักการในการอนุญาตให้สื่อมวลชนเข้ารับฟังการพิจารณาของคณะกรรมการเป็นรายมาตราเพื่อหาข้อยุติในเรื่องดังกล่าวอีกครั้งหนึ่ง ในวันจันทร์ที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๗

หลังจากนั้น ที่ประชุมได้พิจารณาในเรื่องการยกเว้นข้อบังคับเพื่อใช้ในการปฏิบัติงานยกร่างรัฐธรรมนูญของคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๗ ข้อ ๑๒ “เมื่อได้มีการยกร่างรัฐธรรมนูญตามข้อ ๑๑ แล้วเสร็จแล้ว ให้คณะอนุกรรมการนำร่างรัฐธรรมนูญในส่วนที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ทำหน้าที่เสนอความเห็นเกี่ยวกับโครงสร้างและสาระไปตรวจพิจารณาและแก้ไขเพิ่มเติมได้ตามสมควร โดยต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่คณะกรรมการกำหนด และเมื่อได้ดำเนินการเสร็จแล้วให้นำร่างรัฐธรรมนูญที่ได้ตรวจพิจารณาหรือแก้ไขเพิ่มเติมแล้วนั้น เสนอต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณาต่อไป” ซึ่งจากบทบัญญัติดังกล่าวคณะกรรมการเห็นควรยกเว้นข้อดังกล่าว โดยการใช้ข้อบังคับฯ ข้อ ๗ ยกเว้นข้อบังคับฯ ข้อ ๑๒

ตามกำหนดการ ระหว่างวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๗ ถึงวันที่ ๕ มกราคม ๒๕๕๘ ฝ่ายเลขานุการ ต้องยกร่างรัฐธรรมนูญตามกรอบแนวทางของคณะกรรมการให้แล้วเสร็จ แล้วส่งให้คณะอนุกรรมการ ในแต่ละด้านในวันที่ ๕ มกราคม ๒๕๕๘ ซึ่งในระหว่างวันที่ ๕ - ๑๑ มกราคม ๒๕๕๘ ที่ประชุมเห็นว่าอาจ มีความเสี่ยงที่จะทำให้ร่างรัฐธรรมนูญมีข้อมูลหลุดออกไปสู่สาธารณชนได้ ดังนั้น ในระหว่างวันที่ ๕ - ๑๑ มกราคม ๒๕๕๘ คณะกรรมการจะประชุมร่วมกับคณะอนุกรรมการ โดยให้อนุกรรมการมีสิทธิในการ แสดงความเห็นได้เช่นเดียวกับกรรมการ และเมื่อคณะอนุกรรมการชุดใดพิจารณา ร่างรัฐธรรมนูญ ร่วมกับคณะกรรมการในส่วนที่เกี่ยวกับคณะอนุกรรมการของตนเสร็จแล้ว ต้องออกจากที่ประชุม คณะกรรมการ และไม่สามารถนำเอกสารใดๆ ออกจากห้องประชุมได้

ทั้งนี้ ที่ประชุมจะนำเรื่องการยกเว้นข้อบังคับฯ ของคณะกรรมการเพื่อหาข้อยุติในประเด็น ดังกล่าวอีกครั้งหนึ่ง ในวันจันทร์ที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๗ และหากที่ประชุมเห็นควรมีมติในเรื่องการงดใช้ ข้อบังคับฯ จะต้องมิตติในลักษณะเป็นการยกเว้นข้อบังคับ โดยการให้ข้อบังคับฯ ข้อ ๗ ยกเว้นข้อบังคับฯ ข้อ ๑๒ โดยให้เชิญคณะอนุกรรมการเข้าร่วมประชุมกับคณะกรรมการ ในส่วนบทบัญญัติหรือส่วนที่ เกี่ยวข้องกับอนุกรรมการชุดนั้นๆ โดยร่วมพิจารณากับคณะกรรมการ และแจกเอกสารเฉพาะในส่วนที่ คณะอนุกรรมการนั้นๆ เป็นผู้รับผิดชอบ และจะต้องคืนเอกสารเมื่อพิจารณาเสร็จแล้ว โดยทำมอบ เอกสารออกจากห้องประชุม

- มีกรรมการตั้งข้อสังเกตในประเด็นการยกเว้นข้อบังคับฯ ว่า จะต้องมิให้เหตุผลในการยกเว้น ข้อบังคับฯ เรื่องดังกล่าวให้ชัดเจน เนื่องจากที่ผ่านมานอนุกรรมการได้ให้ความเห็นที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ต่อการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ และหากที่ประชุมคณะกรรมการมีมติยกเว้นข้อบังคับฯ ข้อ ๑๒ แล้ว ควรให้วันที่คณะอนุกรรมการเข้าร่วมประชุมกับคณะกรรมการถือเป็นวันประชุมของคณะ อนุกรรมการด้วย

ระเบียบวาระที่ ๔ เรื่องอื่น ๆ

๔.๑ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์กระแส ชนวงค์ รองประธานกรรมการ คนที่หนึ่ง ใน ฐานะประธานอนุกรรมการพิจารณากรอบการจัดทำรัฐธรรมนูญ คณะที่ ๖ ขอเปลี่ยนแปลงตำแหน่งใน คณะอนุกรรมการ โดยขอยกเลิกการเสนอตั้งนายพงษ์ศักดิ์ ตั้งวานิชกพงษ์ เป็นอนุกรรมการ และ เสนอตั้งนางสาวปรางทิพย์ ยิวานนท์ เป็นอนุกรรมการแทน

๔.๒ ที่ประชุมมีมติให้นัดประชุมครั้งต่อไปในวันจันทร์ที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๗ เวลา ๑๐.๐๐ นาฬิกา ณ ห้องประชุมงบประมาณ ชั้น ๓ อาคารรัฐสภา ๓

เมื่อประชุมเป็นเวลาพอสมควรแล้ว ประธานกรรมการได้กล่าวขอบคุณผู้เข้าร่วมประชุม และกล่าวปิดการประชุม

เลิกประชุมเวลา ๑๖.๒๐ นาฬิกา

นางสาววรินทร์ทร ปณิธานธรรม

วิทยาการปฏิบัติการ

นายรัฐภูมิ คำศรี

นิติกรชำนาญการ

นายเฉลิมศักดิ์ ใจขำนิ

วิทยาการปฏิบัติการ

นายเผ่าพันธุ์ นวลสง

นิติกรปฏิบัติการ

ผู้จัดบันทึกการประชุม

นางสาวจินดารักษ์ แสงกาญจนวนิช

ผู้บังคับบัญชากลุ่มงานบริการเอกสารอ้างอิง

สำนักกรรมการ ๒

ผู้ตรวจบันทึกการประชุม

เอกพล ยุทธนากรชัย/พิมพ์